

A. MILUŠIĆ - H. SIROTKOVIĆ - SL. LANG*

SVEUČILIŠTE OD OSLOBOĐENJA
DO UVOĐENJA DRUŠTVENOG
UPRAVLJANJA
(1945-1954)

I. DRUŠTVENI I PRAVNI OKVIRI DJELOVANJA SVEUČILIŠTA 1945-1954 - 1. *Društveni okviri djelovanja.* »Pune mogućnosti rada« - konstatira prof. Marijan Horvat u svom referatu g. 1949. - »stvorene su na Zagrebačkom sveučilištu tek nakon oslobođenja domovine i provedene Narodne revolucije, gdje je pod rukovodstvom Komunističke partije Jugoslavije i druga Tita srušen stari kapitalistički društveni poredak i prešlo se na izgradnju socijalizma. U novoj, socijalističkoj Jugoslaviji stvorena je i ustavom zajamčena puna sloboda nauke, a vrata Sveučilišta otvorena su najširim narodnim slojevima - budućim borcima za izgradnju naše socijalističke domovine. Komunistička partija Jugoslavije i naše narodne vlasti posvetile su od prvoga časa punu brigu Zagrebačkom sveučilištu, tako, da je ono moglo proraditi u rekordno kratkom vremenu po oslobođenju još u prvj polovici g. 1945. Rezultati tih nastojanja očituju

* A. Milušić napisao je poglavlje I - VI, X i XI; H. Sirotković pogl. VII i VIII, a Sl. Lang pogl. IX. Zbog vrlo oskudnog vremena, koje je, stjecajem različitih nepovoljnih prilika, autorima bilo ostavljeno za rad, ovaj tekst valja smatrati samo prvim pokušajem da se obrađeno razdoblje prikaže barem u svojim osnovnim crtama.

se u porastu broja fakulteta, u porastu nastavničkog kadra, porastu studenata i njihovom ekonomskom zbrinjavanju, u porastu budžeta i investicija, u novim formama studija, kojima je znatno proširena mogućnost studiranja.«¹

Cjelokupni sistem obrazovanja u našoj zemlji, u skladu s novim odnosom društva prema obrazovanju i odgoju, postavljen je na nove osnove, bitno drugačije od dotadašnjih. Ponajprije proširuje se osnovica obrazovanja na svim nivoima: u osnovnim i srednjim školama te visokom školstvu. Skolovanje postaje besplatno, a vrlo povoljan sistem stipendiranja omogućuje stjecanje visokoškolskog obrazovanja i djeci iz onih društvenih slojeva kojima takvo obrazovanje nije bilo dotada pristupačno.

Obrazovanje sada postaje jednom od bitnih komponenata društvenog i privrednog razvoja zemlje. Izgrađivanje socijalizma nužno je zahtijevalo mnogo raznovrsnih stručnjaka. O tome je ovisila ne samo industrijalizacija zemlje već i cjelokupni društveni napredak.

U tom razdoblju Sveučilište ostaje i dalje najviša obrazovna i najveća znanstvena ustanova u NR Hrvatskoj. Dok je u prvoj poratnoj godini (šk. god. 1945/46) na cijelom Sveučilištu bilo 193 stalna i 86 honorarnih nastavnika sa 7.465 studenata, na kraju razdoblja (u šk. god. 1953/54) broj stalnih nastavnika se povećao na 298, broj honorarnih nastavnika na 190, a broj studenata na 13.149.²

Razvitak Sveučilišta bio je omogućen demokratizacijom čitavog školskog sistema, proširenjem mreže osnovnih i srednjih škola i brigom narodnih vlasti za opći razvoj školstva, napose znatnim materijalnim ulaganjima za njegovo unapređenje, a bio je uvjetovan, uz ostalo, velikim potrebama društvene zajednice za visokoobrazovnim stručnim kadrovima.

U razdoblju 1945–54, u vrijeme izvršenja prvoga petogodišnjeg plana i neposredno nakon toga, najviše se osjećalo nedostajanje visokoobrazovnih stručnih kadrova u svim oblastima. Na Sveučilištu je ležala velika društvena odgovornost, jer je o broju kadrova što ih je ono obrazovalo i o njihovoj stručnosti ovisio umnogome tempo čitavoga privrednog i društvenog razvitka zemlje. Napori sveučilišnih organa i društvenih snaga koje su djelovale na Sveučilištu, okupljene u partijskoj organizaciji, društvu nastavnika, omladinskoj organizaciji i sindikatu, bili su usmjereni na to da se nastavni planovi i programi, režim studija i sistem rada na fakultetima i Sveučilištu u cjelini unaprijede i prilagode novim potrebama društvene zajednice.

Potkraj g. 1949, prilikom proslave 280-godišnjice visokoškolske nastave u Zagrebu,³ visoko su ocijenjeni rezultati što ih je Sveučilište u

¹ M. Horvat, 280-godišnjica visokoškolske nastave u Zagrebu, Sveučilišni list. 1. I 1950. str. 4.

² Podaci iz pregleda »Nastavnici i suradnici u nastavi, upis studenata, diplomiranje i stjecanje doktorata nauka od škol. god. 1874/75–1967/68«, što je izrađen za ovu Spomenicu.

³ Proslava je obilježena svečanom akademijom koja je 23. prosinca 1949. održana u dvorani »Istra« u Zagrebu. Svečanosti su, među ostalim, prisustvovali: ministar za nauku i kulturu Vlade FNRJ Rodoljub Čolaković, predsjednik Prezidijuma Sabora NRH Karlo Mrzović, predsjednik Sabora NRH dr Zlatan Sremec, potpredsjednik Vlade NRH Franjo Gaži, član Politbiroa CK KPH Nikola Sekulić, ministar za nauku i kulturu NR Slovenije dr Jože Potrč, general-major Ivan Šibl, predsjednik Jugosla-

svom razvoju postiglo, a osobito njegov najnoviji doprinos u socijalističkoj izgradnji zemlje. Na svečanosti što je povodom te proslave održana, ministar Savezne vlade Rodoljub Čolaković u svom pozdravnom govoru je između ostalog rekao: »Našoj zemlji potrebni su mnogobrojni i raznovrsni visokokvalificirani kadrovi koji se izgrađuju na pet naših univerziteta i nekoliko visokih škola. Časno mjesto među njima zauzima ovo Sveučilište, kako po nastojanju svojih profesora, tako i po zalaganju studenata«. ⁴

Međutim, povremeno su dolazili do izražaja nervoza i nezadovoljstvo zbog presporog tempa kojim se Sveučilište prilagođavalo novim potrebama i novim zahtjevima. Bilo je ocjena da rezultati studija ne zadovoljavaju, ⁵ a pojavljivale su se i kritike »nekih negativnih pojava na Sveučilištu«. ⁶

Problemi Sveučilišta i školstva uopće našli su se u središtu društvenog zanimanja osobito poslije Trećeg plenuma CK KPJ potkraj 1949. i Četvrtog plenuma CK KPH na početku 1950. godine. Rezolucije o školstvu koje su na tim sjednicama usvojene dale su poticaj za rješavanje nekih pitanja visokog školstva. U vezi s problemima Sveučilišta u Rezoluciji Četvrtog plenuma CK KPH napose je istaknuto da »na Sveučilištu treba odlučnije i brže prići sređivanju pojedinih fakulteta, rješavanju realnih planova, i naročito, programa, rokova studija i režima uopće i to pojedinačno prema specifičnosti i potrebama fakulteta, odsjeka ili naučne grupe«. ⁷

venske akademije znanosti i umjetnosti dr Andrija Štampar, predstavnik Srpske akademije nauka dr Viktor Novak, predstavnik Slovenske akademije nauka dr Franc Stelè, te sekretar CK Narodne omladine Hrvatske Rudolf Čar i predstavnici sveučilišnih komiteta Narodne omladine Beograda, Ljubljane, Sarajeva i Skoplja, kao i dekani i profesori fakulteta u sastavu Sveučilišta i predstavnici Narodne omladine Sveučilišta u Zagrebu.

Za predsjedničkim stolom, uz rektora i prorektora Sveučilišta u Zagrebu dra Marka Kostrenčića i inž. Andrije Mohorovičića, bili su na proslavi rektor Beogradskog univerziteta dr Stevan Jakovljević, rektor Ljubljanske univerze dr Anton Melik, rektor Sarajevskog univerziteta dr Vaso Butozan, predstavnik Univerziteta u Skoplju Dimče Levkov, prorektor Tehničke velike škole u Beogradu arh. Đorđe Bošković, te predstavnik Medicinske velike škole u Beogradu dr Vojislav Ristić. Svečanu je akademiju otvorio prigodnim govorom rektor Sveučilišta dr Marko Kostrenčić. Govore su održali Rodoljub Čolaković, koji je svečani skup pozdravio u ime Savezne vlade, i Nikola Sekulić u ime Vlade NR Hrvatske i CK KPH. Pozdravne govore su održali i predstavnici akademija i drugih sveučilišta u zemlji. Referat o značenju proslave, o povijesti visokoškolske nastave u Zagrebu i o postanku i razvoju Sveučilišta održao je profesor Pravnog fakulteta dr Marijan Horvat, a u ime Narodne omladine Sveučilišta govorio je član Sveučilišnog komiteta Narodne omladine Milan Peci.

U povodu proslave Prezidijum Narodne skupštine FNRJ odlikovao je više profesora Zagrebačkog sveučilišta visokim odlikovanjima, a veći je broj nastavnika i suradnika tom prilikom nagrađen (Sveučilišni vjesnik, 1. I 1950, str. 1-6).

⁴ Sveučilišni vjesnik, 1. I 1950, str. 1.

⁵ Tako u Ekspozeu ministra za nauku i kulturu Vlade NRH dra Miloša Žanka, što ga je održao na I izvanrednom zasjedanju Sabora NR Hrvatske dne 15. i 16. I 1951. (Sveučilišni list, 22. I 1951, str. 2).

⁶ »Naprijed« 22. XII 1950. i »Borba« 25. XII 1950. donijeli su članak pod naslovom: »O nekim negativnim pojavama na Zagrebačkom sveučilištu«. Članak je u cjelini prenio i »Sveučilišni list« u broju od 3. I 1951.

⁷ Rezolucija Četvrtog plenuma CK KPH, Pedagoški rad, Zagreb, V/1950, br. 3-4, str. 130.

U godinama koje su slijedile poklanja se tim pitanjima na Sveučilištu velika pažnja. Istovremeno se ulažu veliki naponi kako bi se pronašli najbolji putovi za unapređenje nastave, znanstvenog rada i organizacije Sveučilišta. U tom se ističe konferencija predstavnika fakulteta, visokih škola, naučnih ustanova i stručnih društava o aktualnim pitanjima Sveučilišta održana u travnju 1952, na kojoj se raspravljalo »o sastavu univerziteta s obzirom na zadaće općeg, stručnog i specijalističkog obrazovanja te znanstveno-istraživačkog rada«. ⁸

Društvene okvire u kojima tada Sveučilište djeluje obilježavaju etatizam i administrativni sistem upravljanja u oblasti prosvjete, znanosti i kulture. Nakon što je ustavnim zakonima iz 1953. proklamiran princip društvenog upravljanja u tim oblastima, i visoko školstvo našlo se u bitno izmijenjenom i kvalitetno novom položaju. Promjene do kojih je u vezi s tim došlo odrazit će se na društveni položaj Sveučilišta i na sistem upravljanja na Sveučilištu u idućem razdoblju (1954–68).

Doprinos Sveučilišta u Zagrebu našoj društvenoj zajednici bio je u tom razdoblju vrlo velik. Od šk. god. 1945/46. do zaključno šk. god. 1953/54. Sveučilište je dalo društvu 152 doktora znanosti i 9.899 diplomiranih stručnjaka raznih struka. ⁹

2. Pravni okviri djelovanja. – Potrebno je odmah napomenuti da su s obzirom na Odluku AVNOJ-a br. 132 od 3. veljače 1945. »o ukidanju i nevažnosti svih pravnih propisa donijetih po okupatorima i njihovim pomagačima za vrijeme okupacije; o važnosti odluka koje su za to vrijeme donijete; o ukidanju pravnih propisa koji su bili na snazi u času neprijateljske okupacije«, ¹⁰ svi propisi o Sveučilištu doneseni za vrijeme NDH bili nakon rata nevažeći, a propisi doneseni prije 6. IV 1941. izgubili su pravnu snagu ukoliko su bili u suprotnosti s tekovinama narodnooslobodilačke borbe, s deklaracijama i odlukama AVNOJ-a i zemaljskih antifašističkih vijeća pojedinih federalnih jedinica i njihovih predstavništava, kao i pravnim propisima donijetim od Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije i njegovih povjereništava, vlada i pojedinih povjereništava federalnih jedinica.

Prvi propisi o Sveučilištu poslije rata doneseni su u Uredbi Narodne Vlade Federalne Hrvatske od 20. srpnja 1945. o privremenom stavljanju pojedinih fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Ekonomsko-komercijalne visoke škole u Zagrebu pod vrhovni nadzor stručnih ministarstava ¹¹ i u Naredbi ministra prosvjete od 23. listopada 1945. o izboru i nadležnosti rektora Sveučilišta u Zagrebu i o sastavu i nadležnosti Sveučilišnog senata. ¹² Propisi sadržani u toj Uredbi i Naredbi ostali su temeljnim organizacionim propisima o Sveučilištu u tom razdoblju. Poseban zakon o sveučilištu nije bio donesen, iako je u Sveučilišnom senatu u više navrata isticana potreba da se takav zakon donese.

⁸ Sveučilišni vjesnik 20. VI 1952.

⁹ Podaci iz pregleda cit. u bilj. 2.

¹⁰ Zbornik zakona, uredba i naredaba za godinu 1945. (dalje Zbornik, 1945), sv. I, str. 61.

¹¹ Isto, sv. VI, str. 414.

¹² Isto, sv. X, str. 722.

Ustavnopravni položaj Sveučilišta i školstva uopće bio je određen propisima Ustava FNRJ iz 1946. i Ustava NR Hrvatske iz 1947. godine. Suglasno saveznom Ustavu, Ustav NRH određuje: »Osigurava se sloboda naučnog i umjetničkog rada. Država pomaže nauku i umjetnost u cilju razvitka narodne kulture i narodnog blagostanja« (čl. 38). »U cilju podizanja opće kulture naroda država osigurava da škole i druge prosvjetne i kulturne ustanove budu pristupačne svim slojevima naroda. Država posvećuje naročitu pažnju omladini i zaštićuje njezin odgoj. Škole su državne. Samo zakonom može se dopustiti osnivanje privatnih škola, a njihov je rad pod kontrolom države. Osnovna nastava je obavezna i besplatna. Škola je odvojena od crkve.« (čl. 39).¹³

Sistem upravljanja visokim školstvom i Sveučilištem, a isto tako i školstvom, prosvjetom, znanošću i kulturom uopće bio je u ovom periodu, kao i na drugim područjima, centraliziran. Visoko je školstvo bilo u nadležnosti organa federacije i republičkih organa. Do proglašenja FNRJ, u Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji, nadležan organ za školstvo bilo je *Ministarstvo prosvjete*. Nakon proglašenja FNRJ, u prvoj Vladi koju je 1. veljače 1946. imenovao Prezidijum Narodne Skupštine FNRJ nije bilo resora prosvjete, ali je odmah obrazovan poseban *Komitet za škole i nauku pri Vladi FNRJ*,¹⁴ u čijoj je nadležnosti, prema Općoj uredbi o komitetima Vlade FNRJ od 16. travnja 1946,¹⁵ među ostalim, bilo »postavljanje općih načela za organizaciju i rad visokih škola i univerziteta«. Na čelu se Komiteta nalazio predsjednik Komiteta koga je postavljala Vlada FNRJ. On je upravljao poslovima iz nadležnosti Komiteta. Potkraj 1948. Komitet za škole i nauku je ukinut,¹⁶ a poslovi visokog školstva u federaciji prešli su u nadležnost novoosnovanog *Ministarstva za nauku i kulturu Vlade FNRJ*,¹⁷ koje je kao savezno-republičko ministarstvo, preko odgovarajućih organa narodnih republika, upravljalo onim poslovima iz oblasti nauke i kulture »koji imaju opće-državni značaj«. Sredinom godine 1950. ukinuto je i *Ministarstvo za nauku i kulturu*, a za »opće rukovodstvo poslovima prosvjete, nauke i kulture iz savezne nadležnosti kao i za koordinaciju djelatnosti organa narodnih republika nadležnih za te poslove« osnovan je *Savjet za nauku i kulturu Vlade FNRJ*,¹⁸ u čijoj su nadležnosti bili i poslovi visokog škol-

¹³ Ustav Narodne Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 7/1947.

¹⁴ Ukaz Prezidijuma Narodne Skupštine FNRJ u br. 40 od 8. veljače 1946. (Službeni list 13/46.)

¹⁵ Službeni list 32/46.

¹⁶ Komitet je ukinut na temelju Uredbe od 31. prosinca 1948. o ukidanju Komiteta za autosaobraćaj Vlade FNRJ, Komiteta za škole i nauku Vlade FNRJ i Komiteta za kulturu i umjetnost Vlade FNRJ. (Službeni list 114/48.)

¹⁷ *Ministarstvo za nauku i kulturu Vlade FNRJ* osnovano je Ukazom Prezidijuma Narodne Skupštine FNRJ u br. 1728 od 11. prosinca 1948, u kojem je rečeno da se u »svrhu ojačanja općeg rukovodstva poslovima iz savezne nadležnosti iz oblasti škola, nauke i kulture kao i objedinjavanje navedenih poslova pod istim rukovodstvom« osniva »*Ministarstvo za nauku i kulturu Vlade FNRJ* koje će preuzeti sve poslove iz nadležnosti dosadašnjih Komiteta za škole i nauku i Komiteta za kulturu i umjetnost Vlade FNRJ«. (Službeni list 108/48.)

¹⁸ Ukaz Prezidijuma Narodne Skupštine FNRJ u br. 1193 od 24. svibnja 1950 o ukidanju *Ministarstva za nauku i kulturu Vlade FNRJ* i osnivanju *Savjeta za nauku i kulturu Vlade FNRJ*. (Službeni list 38/50.)

stva i sveučilišta. Na čelu je Savjeta stajao predsjednik koji je bio ministar Vlade FNRJ. Savjet su osim njegova predsjednika sačinjavali predsjednik Komiteta za kinematografiju Vlade FNRJ i ministri vlada narodnih republika nadležni za poslove prosvjete, nauke i kulture.

U NR Hrvatskoj poslovima školstva kao »granom državne uprave« ispočetka je upravljalo republičko *Ministarstvo prosvjete*. Godine 1947. prešli su poslovi visokih škola i znanstvenih ustanova na novo-osnovani *Komitet za naučne ustanove, Sveučilište i visoke škole pri Uldadi NRH*,¹⁹ koji je 1950. pretvoren u *Ministarstvo za nauku i kulturu*. Od 1951. poslovi visokog školstva i Sveučilišta prelaze u nadležnost novo-osnovanog *Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu*,²⁰ u okviru kojeg je djelovao Odbor za visoke škole i naučne ustanove.

Do kraja ovog razdoblja (1945–54) nije više bilo važnijih promjena u pravnim okvirima u kojima Sveučilište djeluje. Najvažnija promjena do koje je došlo na početku idućeg razdoblja bilo je donošenje Općeg zakona o univerzitetima,²¹ kojim je u skladu s proklamiranim ustavnim načelom društvenog upravljanja u oblasti prosvjete, znanosti i kulture upravljavanje Sveučilištem postavljeno na nove osnove.

II. OBNOVA RADA SVEUČILIŠTA 1945. I NJEGOV DALJNI ORGANIZACIONI RAZVOJ. – 1. *Obnova rada Sveučilišta*. Početak ovog razdoblja, od mjeseca svibnja 1945. kada je Zagreb oslobođen (8. V 1945) pa sve do početka šk. god. 1945/46, obilježen je organizacionim sredi-

¹⁹ Komitet za naučne ustanove, Sveučilište i visoke škole osnovan je Uredbom vlade NRH od 20. kolovoza 1947, u kojoj je rečeno da je njegov zadatak »plansko unapređenje naučnog rada i jedinstveno rukovođenje naučnim ustanovama, Sveučilištem i visokim školama te plansko podizanje viših stručnih kadrova u Narodnoj Republici Hrvatskoj«.

Komitet, uz ostalo, »vrši vrhovni nadzor nad Sveučilištem i visokim školama, predlaže Vladi otvaranje visokih škola i fakulteta, odnosno njihovo spajanje ili uki-danje, predlaže Vladi donošenje propisa o njihovoj organizaciji, potvrđuje njihove nastavne planove i programe, te uz suglasnost predsjednika Vlade NR Hrvatske, potvrđuje izbor rektora, dekana, prodekana, nastavnog osoblja i pomoćnog nastavnog osoblja«.

Predsjednika, tajnika i članove Komiteta postavljala je Vlada na prijedlog predsjednika Vlade. Komitet je radio na osnovi saveznih i republičkih zakona te uredaba, naredaba, uputstava i rješenja Vlade FNRJ i Vlade NRH, kao i na osnovi pravilnika, naredaba, uputstava i smjernica Komiteta za škole i nauku Vlade FNRJ. (Uredba o Komitetu za naučne ustanove, Sveučilište i visoke škole, Narodne novine, br. 91/1947.)

²⁰ Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu sačinjavali su predsjednik Savjeta i članovi koje je na prijedlog predsjednika Vlade imenovao Prezidijum Sabora iz reda predstavnika naučnih, prosvjetnih i kulturnih ustanova, društvenih i profesionalnih organizacija i dr. Savjet je rješavao o svim poslovima u oblasti prosvjete, nauke i kulture iz republičke nadležnosti koji su Ustavom FNRJ, Ustavom NR Hrvatske, saveznim i republičkim zakonima, propisima Vlade FNRJ i propisima Vlade NR Hrvatske stavljeni u njegovu nadležnost.

Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu imao je tri stalna odbora: za prosvjetu, za visoke škole i naučne ustanove te za kulturu i umjetnost, u kojima su pored članova Savjeta mogle biti i druge osobe što ih je na prijedlog predsjednika Vlade imenovao i razrješavao dužnosti Prezidijum Sabora. Odbori su proučavali pojedina pitanja, davali svoje prijedloge Savjetu i donosili zaključke o pitanjima za koja ih je Savjet ovlastio. Zaključci odbora bili su punovažni tek kada se sa njima suglasio predsjednik Savjeta. (Ukaz Prezidijuma Sabora NRH, broj 15, od 15. V 1950. o izvršenju Odluke Sabora o reorganizaciji Vlade NR Hrvatske, Narodne novine, br. 30/1951.)

²¹ Opći zakon o univerzitetima proglašen je Ukazom Predsjednika Republike PR br. 22 od 15. lipnja 1954, a objavljen je u Službenom listu 27/54.

vanjem Sveučilišta i fakultetâ u njegovu sastavu. Sveučilište se tada sastojalo od 7 fakulteta: Filozofskog, Pravnog, Bogoslovskog, Medicinskog, Veterinarskog, Tehničkog i Poljoprivredno-šumarskog. Odmah poslije oslobođenja počeo je djelovati u okviru Sveučilišta i Farmaceutski fakultet, koji je kao samostalni fakultet osnovan g. 1942, ali je naredba o njegovu osnivanju, s obzirom na Odluku AVNOJ-a od 5. veljače 1945. o ukidanju i nevažnosti pravnih propisa donijetih po okupatorima i njegovim pomagačima za vrijeme okupacije, bila nevažeća, pa je taj Fakultet ponovo osnovan odlukom Ministarstva narodnog zdravlja Federalne Hrvatske br. 1517 od 8. VI 1945. Izvan Sveučilišta, kao samostalna visoka škola, djelovala je i dalje Ekonomsko-komercijalna visoka škola u Zagrebu.

Budući da su nakon oslobođenja prestali djelovati sveučilišni i fakultetski organi koji su imenovani za vrijeme okupacije pod režimom NDH, odmah u prvim danima i tjednima nakon oslobođenja nastupio je kraći interegnum u kojem su stari sveučilišni i fakultetski organi prestali djelovati, a novi nisu još bili izabrani.

Da bi se u takvoj situaciji omogućila obnova rada Sveučilišta i fakulteta i provelo njihovo organizaciono sređivanje, nadležna ministarstva Vlade Federalne Hrvatske, kao organi nove narodne vlasti, imenovala su u Rektoratu Sveučilišta i pojedinim fakultetima svoje povjerenike. Ministarstvo prosvjete je povjerenikom u Rektoratu Sveučilišta imenovalo dra Stanka Franka, profesora Pravnog fakulteta, a na Filozofskom fakultetu profesora dra Nikolu Majnarića. Na Pravnom fakultetu imenovan je povjerenikom dr Stjepan Iveković, a na Veterinarskom fakultetu profesor dr A. Režek. Ministarstvo industrije i rudarstva postavilo je za svoga povjerenika na Tehničkom fakultetu dra Hrvoja Ivekovića, koga je kasnije zamijenio inž. Andrija Mohorovičić. Rješenjem Ministarstva poljoprivrede i šumarstva imenovan je dr Antun Starc povjerenikom na Poljoprivredno-šumarskom fakultetu. Na Medicinskom fakultetu je na dan oslobođenja Zagreba upravu fakulteta preuzeo dr Ante Premeru kao vršilac dužnosti dekana.

Glavni je zadatak povjerenika na fakultetima bio da se što prije konstituiraju nastavnička vijeća i izaberu dekani koji će preuzeti upravljanje fakultetima. Zadaća je, pak, povjerenika Rektorata Sveučilišta bila da izvrši potrebne pripreme za izbor rektora Sveučilišta i da uz pomoć tajnika Sveučilišta organizira obavljanje drugih poslova u Rektoratu.

Velika je novost bila stavljanje pojedinih fakulteta pod opći nadzor i rukovodstvo odgovarajućih stručnih ministarstava. Prvo su zakonom o rukovodstvu i nadzoru nad medicinskim i farmaceutskim fakultetima i stručnim zdravstvenim školama,¹ što ga je 21 lipnja 1945. donijelo Predsjedništvo AVNOJ-a, stavljene pod »opće rukovodstvo i opći nadzor« saveznog Ministarstva narodnog zdravlja svi medicinski i farmaceutski fakulteti u zemlji, s tim što su neposredno rukovodstvo i nadzor nad radom tih fakulteta preuzela ministarstva narodnog zdravlja u federalnim jedinicama. Zatim je 20. srpnja 1945. Vlada Federalne

¹ Zbornik, 1945, sv. V, str. 341.

Hrvatske donijela Uredbu o privremenom stavljanju pojedinih fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Ekonomsko-komercijalne visoke škole u Zagrebu pod vrhovni nadzor stručnih ministarstava.²

»Razmotrivši dosadašnji položaj i sastav Sveučilišta i Ekonomsko-komercijalne visoke škole u Zagrebu u odnosu prema njihovim predstojećim zadacima u obnovi naše zemlje« – kako se u Uredbi navodi – vlada je odlučila da nadzor nad Pravnim fakultetom povjeri Ministarstvu pravosuđa, nad Poljoprivredno-šumarским i Veterinarskim fakultetom Ministarstvu poljoprivrede i šumarstva, nad Tehničkim fakultetom Ministarstvu industrije i rudarstva, a nad Ekonomsko-komercijalnom visokom školom Ministarstvu trgovine i opskrbe.

S tim u vezi, u Uredbi je direktivno rečeno da će navedena i ostala zainteresirana ministarstva, radi usklađivanja nadzornog postupka, međusobno surađivati, a u pitanjima koja se odnose na pedagoško-metodički dio nastave stručna ministarstva će propise i uputstva donositi po prethodnom sporazumu s ministarstvom prosvjete.

Razloga, koji su se navodili u prilog takvom rješenju, bilo je više. Ponajprije se isticalo da će se fakulteti na taj način neposrednije povezati s onim granama djelatnosti za koje odgajaju stručnjake i na čijem području znanstveno rade; da će znanstveni rad fakulteta dobivati neposredniji poticaj iz prakse, a znanstveni radnici na Sveučilištu da će dobiti mnogo bolji uvid u potrebe zemlje i da će im tako biti omogućeno da svestranije i plodnije sudjeluju u njezinoj obnovi. Navodilo se i to da će se lakše osigurati stalno međusobno usklađivanje teorije i prakse i ostvariti povezanost stručnjaka sa Sveučilišta i onih iz prakse; zatim da će stručna ministarstva najbolje moći uočiti efekt znanstvenog i nastavničkog rada sveučilišnih nastavnika i da će se pod njihovim neposrednim nadzorom rjeđe događati da nastavnici zapuste znanstveni rad ili da se ne brinu za svoj pedagoški uspjeh. Na kraju se još i to isticalo da će takvom povezanošću fakulteta s resornim ministarstvima biti olakšano i poboljšano financiranje fakulteta.³

Međutim, iako je kasnije donesenom Naredbom Ministarstva prosvjete (od 23. listopada 1945) o izboru i nadležnosti rektora Sveučilišta u Zagrebu i o sastavu i nadležnosti Sveučilišnog senata, Senatu, uz ostalo, dano u nadležnost da »rješava o svim pitanjima koja se tiču Sveučilišta kao cjeline«, ipak je na nekim fakultetima bila izražena izvjesna rezerviranost prema vezivanju fakulteta uz stručna ministarstva, kao i sumnja u svrsishodnost takva rješenja. Kao njegova negativna strana osobito je isticano da se time ukida jedinstvo nastave na Sveučilištu, »jer pojedina ministarstva različito postupaju sa svojim fakultetima«.⁴

Iako je obnova rada Sveučilišta i fakulteta u njegovu sastavu uglavnom bila završena već na početku šk. god. 1945/46. konstituiranjem nastavničkih vijeća te izborom dekana fakulteta i rektora Sveučilišta (u studenom 1945), rješavanje mnogih ozbiljnih problema u radu Sveučilišta tek je predstojalo.

² Isto, sv. VI, str. 415.

³ H. I v e k o v i ć, Treba li reformirati Sveučilište?, Narodna prosvjeta, organ Ministarstva prosvjete Federalne Hrvatske, I, 1945. broj 4-6, str. 7-8.

⁴ Izvještaj dekana Pravnog fakulteta u Zagrebu o radu, stanju i potrebama u šk. god. 1945/46, str. 12. Arhiv Tajništva Sveučilišta.

Život i rad Sveučilišta u to vrijeme kretao se u pravcu njegova prilagođivanja novim društvenim prilikama. Trebalo je uz to otkloniti mnoge i raznovrsne poteškoće koje su sprečavale normalan rad fakulteta i Sveučilišta kao cjeline. U vezi s ratnim zbivanjima neke su fakultetske zgrade bile oštećene, namještaj upropašten, a propalo je i mnogo instrumenata i drugih nastavnih pomagala.

Međutim, najviše je poteškoća bilo s nastavničkim kadrom. Iako su, odmah poslije oslobođenja, vraćeni u službu profesori koji su od ustaških vlasti u NDH bili umirovljeni ili otpušteni, kadrovsko je pitanje bilo vrlo akutno, prije svega zbog toga što još u prethodnim razdobljima porast nastavnog osoblja nije odgovarao naraslim potrebama Sveučilišta, zatim što su odmah poslije oslobođenja suspendirani nastavnici koje su vlasti NDH imenovala bez prethodnog izbora u sveučilišnim tijelima, a stanoviti su broj nastavnika narodne vlasti uklonile sa Sveučilišta ili umirovile zbog njihova držanja za vrijeme okupacije; i najzad zbog toga što je odmah poslije rata naglo porastao broj slušača.

Taj problem nastojalo se donekle ublažiti unapređivanjem mladih nastavnika u viša nastavnička zvanja, dovodenjem najkvalitetnijih stručnih kadrova izvan Sveučilišta na fakultete i njihovim izborom u odgovarajuća nastavnička zvanja te znatnim povećanjem broja asistenta, ali je za njegovo zadovoljavajuće rješenje bilo potrebno dosta vremena.

Unatoč teškim poslijeratnim financijskim prilikama i velikim potrebama cijele zajednice u periodu obnove zemlje, narodne su vlasti odmah u početku znatnim materijalnim sredstvima pomogle Sveučilište da obnovi i unaprijedi svoj rad. Razumijevanje narodnih vlasti i briga društvene zajednice za potrebe Sveučilišta nastavili su se i kasnije, što je, uz ostalo, omogućilo materijalnu izgradnju i rast Sveučilišta.

2. *Organizacioni razvoj Sveučilišta.* U daljnjem organizacionom razvoju Sveučilišta u ovom razdoblju ističu se tri momenta: a) osnivanje Prirodoslovno-matematičkog fakulteta (1946), b) Ekonomsko-komercijalna visoka škola u Zagrebu postaje Ekonomski fakultet (1947) i c) prestanak rada Bogoslovske fakulteta u okviru Sveučilišta (1952).

a) *Prirodoslovno-matematički fakultet* Sveučilišta u Zagrebu osnovan je Uredbom Vlade NR Hrvatske od 1. lipnja 1946,⁵ a nastao je izdvajanjem prirodoslovnih zavoda Filozofskog fakulteta, od kojih je konstituiran Prirodoslovno-matematički fakultet s ovim katedrama: matematika, geometrija s deskriptivom, primijenjena matematika, teoretska fizika, eksperimentalna fizika, geofizika, astronomija, kemija, geologija s paleontologijom, mineralogija s petrografijom, geografija, botanika, zoologija, fiziologija, antropologija, opća biologija i psihologija s psihotehnikom.

Novi fakultet uključio je, dakle, prirodoslovne katedre koje su dotada postojale u okviru Filozofskog fakulteta, čime je izvršena samo djelomična koncentracija prirodoslovnih kolegija na Sveučilištu. Naime, jedna analiza prof. dra H. Ivekovića ujesen 1945. pokazala je da 6 fakulteta (Filozofski, Medicinski, Veterinarski, Farmaceutski, Tehnički i

⁵ Zbornik, 1946, sv. III, str. 226.

Poljoprivredno-šumarski) imaju ukupno čak 73 prirodoslovna kolegija. Zbog toga su prvobitni prijedlozi za osnivanje jednog prirodoslovnog fakulteta išli za tim da se izvrši potpuna koncentracija svih prirodoslovnih kolegija na Sveučilištu. Pri tom se isticalo da su prednosti takve koncentracije prirodoslovnih zavoda i kolegija samo na jednom fakultetu mnogostruke i važne. Ponajprije, nastali bi veliki zavodi u kojima bi se koncentrirala aparatura, instrumenti i druga pomagala neophodna za istraživački rad. Znanstveni radnici iste struke našli bi se pod jednim vodstvom, što bi omogućilo racionalnije iskorištavanje snaga, preuzimanje krupnijih zadataka, uspješnije planiranje nastavnog i znanstvenog rada, a olakšala bi se suradnja Sveučilišta s drugim znanstvenim ustanovama te s privrednim, zdravstvenim i drugim zainteresiranim institucijama u zemlji. Takva koncentracija prirodoslovnih kolegija olakšala bi i otvaranje novih specijalnih kolegija, za kojima se već osjećala potreba, ali ih je, uz postojeću raštrkanost kolegija i zavoda, bilo teško uvesti. Otvaranjem takvog fakulteta riješilo bi se, nadalje mnogo uspješnije i pitanje literature potrebne za znanstveni rad na području prirodnih znanosti. Bilo bi olakšano stvaranje centralne prirodoslovne biblioteke, u kojoj bi se svi najvažniji znanstveni radovi, udžbenici i časopisi našli na jednom mjestu. Neki skupi časopisi, na koje je pretplaćeno po nekoliko zavoda, mogli bi se na taj način svesti na samo jednu pretplatu, što bi omogućilo nabavljanje drugih potrebnih časopisa. Najzad, u prilog osnivanju prirodoslovnog fakulteta isticano je da bi veliki prirodoslovni zavodi, u kojima bi bili koncentrirani svi mali i raštrkani prirodoslovni zavodi i kolegiji Sveučilišta, bili znatno jeftiniji, jer da takvi zavodi omogućavaju zajedničke nabavke, racionalniju upotrebu materijala, manju administraciju itd.⁶

Osnivanjem Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, koji je obuhvatio samo prirodoslovne kolegije Filozofskog fakulteta, ovim je zahtjevima bilo tek djelomično udovoljeno. Suština tih ideja bit će dobrim dijelom realizirana tek desetak godina kasnije, osnivanjem sveučilišnih instituta, kroz koje je prvi put izvršena koncentracija znanstvenog rada na području prirodnih znanosti na cijelom Sveučilištu.

Izbor profesora i docenata novoosnovanog Prirodoslovno-matematičkog fakulteta povjeren je osmorici elektora, među kojima su bili dekani Medicinskog, Farmaceutskog, Tehničkog, Poljoprivredno-šumarskog i Veterinarskog fakulteta, dok je trojicu elektora imenovao ministar prosvjete iz reda profesora prirodnih nauka i matematike na Filozofskom fakultetu.

Nastava na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu počela je u šk. god. 1946/47. Njegovim osnivanjem broj fakulteta u sastavu Sveučilišta povećao se na 9.

b) Uredbom Vlade NR Hrvatske od 4. travnja 1947. o *Ekonomskom fakultetu* Sveučilišta u Zagrebu,⁷ koja je donesena na prijedlog Ministarstva prosvjete i Ministarstva trgovine i opskrbe, Ekonomsko-komercijalna visoka škola u Zagrebu postala je Ekonomski fakultet

⁶ H. Iveković, O potrebi osnivanja prirodoslovnog fakulteta na Sveučilištu, Narodna prosvjeta I, 1945, br. 7-8, str. 3-5.

⁷ Narodne novine, 10. IV 1947, br. 32.

Sveučilišta. Taj je fakultet istom Uredbom stavljen pod opći nadzor Ministarstva trgovine i opskrbe NR Hrvatske, a u pogledu njegova nastavnog plana i programa propisano je da će ga donijeti Ministarstvo prosvjete i Ministarstvo trgovine i opskrbe uz suglasnost Komiteta za škole i nauku pri Vladi FNRJ.

Dekan Ekonomskog fakulteta dr Šimun Babić prisustvovao je u tom svojstvu 30. lipnja 1947. prvi put sjednici Sveučilišnog senata. Ulaskom Ekonomskog fakulteta u sastav Sveučilišta u Zagrebu, broj fakulteta koji su sačinjavali Sveučilište povećao se na 10.

c) *Bogoslovski fakultet* djelovao je u sastavu Sveučilišta u Zagrebu do kraja ljetnog semestra šk. god. 1951/52. Tada je taj fakultet na temelju rješenja Vlade NR Hrvatske broj 1268/52 od 29. I 1952. o ukidanju Bogoslovskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu prestao raditi u okviru Sveučilišta.

Rektorat Sveučilišta nije primio spomenuto vladino rješenje, već samo uputstvo ministra-predsjednika Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu NR Hrvatske za provedbu rješenja. U tom uputstvu (koje je izdano 13. II 1952. pod brojem 2719-1952) precizira se da Bogoslovski fakultet završava svojim radom kao fakultet Sveučilišta u Zagrebu 30. lipnja 1952, a do toga dana djeluje na dosadašnji način, po postojećim propisima.⁸

Bogoslovski je fakultet uputio Savjetu za prosvjetu, nauku i kulturu NR Hrvatske predstavku broj 135/1952. od 1. veljače 1952, koju je dostavio i Rektoratu Sveučilišta, s molbom da Rektorat poradi na tome da se rješenje o ukidanju Rkt. bogoslovskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu stavi izvan snage i da se cijeli predmet iznese pred Sveučilišni senat, »jer je ukinuće jednog fakulteta stvar s kojom Senat mora biti upoznat«.⁹

Sveučilišni senat nije došao u priliku da raspravlja o predstavi Bogoslovskog fakulteta.¹⁰ Na sjednici Senata 1. ožujka 1952. dekan Bogoslovskog fakulteta zamolio je da se rasprava o toj predstavi odgodi »jer su u toku pregovori«.¹¹ Međutim, rasprava o predstavi Bogoslovskog fakulteta u Sveučilišnom senatu nije više bila obnovljena, a Fakultet je 30. lipnja 1952. prestao raditi u okviru Sveučilišta.¹²

⁸ Spis Rektorata Sveučilišta u Zagrebu broj 352-1952. Arhiv Tajništva Sveučilišta u Zagrebu.

⁹ Isto.

¹⁰ U predstavi su izneseni razlozi zbog kojih Nastavničko vijeće Bogoslovskog fakulteta smatra odluku o ukidanju Fakulteta »nepodesnom i nepravednom i protivnom interesima države«. Vijeće zastupa mišljenje »da se Rimokatolički bogoslovski fakultet u Zagrebu mogao pravno valjano ukinuti samo nadležnim zakonskim aktom, kao što je zakonom bio utemeljen, a zakonom i ustrojen«. Iznesene su i neke povijesne činjenice, koje, po mišljenju tog Vijeća, govore protiv takve odluke. Predstavka završava prijedlogom i molbom Vijeća da se rješenje o ukidanju Bogoslovskog fakulteta u Zagrebu stavi izvan snage.

¹¹ Zapisnik sjednice Sveučilišnog senata od 1. ožujka 1952. Arhiv Tajništva Sveučilišta u Zagrebu.

¹² Kasnije je o tom pitanju bilo u Sveučilišnom senatu govora samo na sjednici od 5. srpnja 1952. U toj je sjednici rektor Bošnjaković izvijestio Senat da je Bogoslovski fakultet prestao djelovati u sklopu Sveučilišta s danom 30. lipnja 1952. S tim u vezi rekao je da jedini službeni akt koji je Rektorat o tome primio jest Uputstvo Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu od 13. veljače 1952. Spomenuo je da je Rektorat Sveučilišta primio od Bogoslovskog fakulteta predstavku od 1. veljače 1952, koja

Prestankom rada Bogoslovskog fakulteta u okviru Sveučilišta u Zagrebu ostalo je u sastavu Sveučilišta 9 fakulteta. Do kraja ovog razdoblja nije bilo više nikakvih promjena u organizacionoj strukturi Sveučilišta.

III. ORGANI SVEUČILIŠTA – Upravljanje Sveučilištem u ovom razdoblju bilo je regulirano Naredbom ministra prosvjete od 23. listopada 1945. o izboru i nadležnosti rektora Sveučilišta u Zagrebu i o sastavu i nadležnosti Sveučilišnog senata.¹ Po toj Naredbi Sveučilištem su upravljali rektor i Sveučilišni senat.

Rektor Sveučilišta je biran između redovnih profesora za svaku školsku godinu. Bira ga je poseban izborni kolegij sastavljen od dekana i prodekana svih fakulteta, i po dva u tu svrhu izabrana delegata svakog fakulteta, od kojih je jedan morao biti redovni profesor. Rektor, među ostalim, predstavlja Sveučilište i održava vezu s ostalim sveučilištima u zemlji i izvan nje; usklađuje rad Sveučilišta kao cjeline i brine se o nastavnom, znanstvenom i stručnom radu Sveučilišta; podnosi izvještaj o radu Sveučilišta; izdaje sveučilišne isprave itd.

Izbor rektora je potvrđivao predsjednik republičke vlade.² Za slučaj da on izbor ne potvrdi bilo je propisano da se odmah provede novi izbor, u kojem se otklonjena osoba ne može ponovo birati.

Po isteku vremena na koje je biran rektor postaje *prorektorom*. Kad se mjesto prorektora na taj način nije moglo popuniti, a isto tako i kod prvog izbora, prorektor se bira na isti način kao i rektor, ali je za prorektora mogao biti izabran i izvanredni profesor. Prorektor zamjenjuje rektora i pomaže mu u obavljanju poslova, a napose treba da se brine »o pravilnim odnosima i suradnji između sveučilišnih vlasti i studentskih organizacija«.

Od šk. god. 1945/46. do šk. god. 1953/54. bilo je izabrano 9 rektora. Prvi rektor poslije rata bio je profesor Medicinskog fakulteta dr Andrija Š t a m p a r. Prema pripadnosti rektora matičnom fakultetu, po dva su rektora bila s Filozofskog i Tehničkog fakulteta, a po jedan s Medicinskog, Pravnog, Veterinarskog i Prirodoslovno-matematičkog fakulteta. Jedino je Andrija M o h o r o v i č i ć, profesor Tehničkog fakulteta bio rektorom u toku dviju školskih godina (1947/48. i 1948/49).

Sveučilišni senat se sastoji od rektora i prorektora te dekana i prodekana svih fakulteta u sastavu Sveučilišta. On rješava o svim pitanjima koja se tiču Sveučilišta kao cjeline. U njegovoj je nadležnosti, među ostalim, da raspravlja o godišnjem izvještaju rektora i da pretresa godišnje izvještaje dekana o radu i stanju pojedinih fakulteta; da daje

je na sjednici Senata od 1. ožujka 1952. bila samo spomenuta, ali nije pročitana, niti se o njoj raspravljalo, pa u koliko se članovi Senata žele s njome upoznati, mogu to učiniti. Na kraju je rektor upitao da li tko želi govoriti o stvari, pa pošto se nitko od članova Senata nije javio za riječ, prešlo se na iduću tačku dnevnog reda. (Zapisnik sjednice Sveučilišnog senata od 5. srpnja 1952.)

¹ Zbornik, 1945, sv. X, str. 721-722.

² Kasnije je u Uredbi o Komitetu za naučne ustanove, Sveučilište i visoke škole bilo u pogledu potvrde izbora rektora Sveučilišta propisano da taj izbor potvrđuje Komitet za naučne ustanove, Sveučilište i visoke škole, uz suglasnost predsjednika Vlade NR Hrvatske.

mišljenje o zakonskim i drugim propisima koji se tiču Sveučilišta i o njihovu tumačenju; da predlaže mjere za opći, kulturni i društveni razvitak studenata, za njihovu zdravstvenu zaštitu i poboljšanje materijalnih uvjeta studija itd.

Sjednice Sveučilišnog senata sazivao je rektor, a održavale su se prema potrebi, u pravilu najmanje jedanput mjesečno u toku školske godine. Međutim, rektor je bio dužan sazvati sjednicu Senata ako su to zatražili najmanje četvrtina članova Senata, pojedino fakultetsko vijeće ili ministar prosvjete.

Opsežnu i vrlo složenu problematiku kojom su se sveučilišni organi bavili od 1945–54. gotovo nije moguće obuhvatiti na jednom mjestu. Zato ćemo se ovdje ograničiti samo na neke najopćenitije crte djelovanja sveučilišnih organa u ovom razdoblju, dok će o pojedinostima njihova rada biti govora u okviru razmatranja pojedinih pitanja iz sklopa sveučilišne problematike.

Prvih godina poslije rata do otprilike 1950. odvijao se na Sveučilištu neprekinuti proces mijenjanja starog i prilagođivanja novim prilikama. Nastavu je trebalo modernizirati, a nastavnički i suradnički kadar popuniti, da bi porast nastavnog osoblja koliko-toliko pratio nagli porast broja slušača. Popunjavanju nastavnog kadra, prema novim potrebama pojedinih fakulteta, sveučilišni su organi obraćali punu pažnju. Iako izbor nastavnika nije bio u nadležnosti Sveučilišnog senata, prijedlozi fakultetskih vijeća za potvrdu izbora profesora i docenata razmatrani su u Sveučilišnom senatu, a potom ih je rektor, sa svojim mišljenjem, dostavljao Komitetu za naučne ustanove, Sveučilište i visoke škole, odnosno Ministarstvu za nauku i kulturu, radi potvrde izbora.

Osim sklopa pitanja u vezi s nastavnim planovima i programima te režimom studija, predmetom posebne pažnje sveučilišnih organa bila je zdravstvena zaštita studenata i osiguranje što boljih uvjeta za stanovanje i prehranu studenata, osobito izgradnjom i otvaranjem novih studentskih domova i menzi te objekata za ljetni i zimski oporavak studenata. Sveučilišni senat zalagao se i za reguliranje stalnog mjesečnog naučnog dodatka za nastavnike i suradnike, a radi općeg poboljšanja životnih uvjeta nastavnog osoblja na Sveučilištu poduzeti su veliki naponi za uređenje odmarališta na Lošinju.

Znanstveni rad na fakultetima, pitanja u vezi s doktoratom znanosti, problematika udžbenika i skripata i pravila disciplinskog postupka za nastavnike i studente često su bili predmetom razmatranja Sveučilišnog senata.

U drugom dijelu ovog razdoblja, poslije 1950, sveučilišni su organi bili najviše zaokupljeni raspravama oko novog zakona o univerzitetima. U raspravama o predloženim nacrtima, kojih je bilo više, i svojim primjedbama i prijedlozima na nacрте, Sveučilišni senat je nastojao da što više pridonese tome kako bi novi zakon u svim svojim odredbama najbolje odgovarao funkcijama i potrebama Sveučilišta u našem društvu.

Senat se zalagao da Sveučilište bude jedinstvena nastavno-znanstvena ustanova, a ne samo zajednica fakulteta u kojoj bi fakulteti u svom djelovanju bili potpuno neovisni o središnjim sveučilišnim orga-

nima. S obzirom na izbor nastavnika, Sveučilišni senat se zalagao da se izbor u zadnjoj instanci ne provodi na fakultetima, nego da bude predmetom rasprave i u sveučilišnim organima.

I dalje je predmetom posebne pažnje bilo unapređenje nastave i znanstvenog rada, a sve veća se pažnja polaže uspostavljanju što šire suradnje sa stranim univerzitetima. Zalaganjem rektora i Senata u budžetu za g. 1953. Sveučilištu su prvi put odobrena veća sredstva za unapređenje znanstvenog rada i posebna sredstva za razmjenu sa stranim znanstvenim radnicima. Na temelju zaključka Sveučilišnog senata iz kraja 1952. Rektorat Sveučilišta preuzima od Tehničkog fakulteta »Stalnu izložbu strane naučne i stručne literature«, koja se poslije razvila u sveučilišnu bibliotečnu ustanovu posebnog karaktera (ISIP). Učinjen je i prvi korak u organiziranju službe za znanstvene informacije osnivanjem stalnog koordinacionog odbora za znanstvene informacije pri Rektoratu Sveučilišta.

Ono što napose obilježava djelovanje sveučilišnih organa od 1945. do 1954. jest njihovo *stalno nastojanje da se očuva jedinstvo Sveučilišta*, što je naročito došlo do izražaja kad se postavilo pitanje reorganizacije Tehničkog fakulteta u posebnu tehničku visoku školu sa osam fakulteta i prilikom rasprava o nacrtima sveučilišnog zakona.³

Osim sveučilišnih organa djelovali su pri Rektoratu Sveučilišta: *Disciplinski sud za nastavnike i ostale službenike*, *Disciplinski sud za studente*, *Komisija za udžbenike i skripta* (od 1948), *Uprava za socijalnu i zdravstvenu zaštitu studenata*, *Odbor stalne izložbe strane naučne i stručne literature* i *Koordinacioni odbor za znanstvene informacije* (od 1953).

Rektoratskom kancelarijom, u sastavu koje je radio potreban broj administrativnih i drugih službenika i pomoćnih službenika, upravljao je tajnik Sveučilišta.

IV. ORGANIZACIJA I REŽIM STUDIJA. – a) *Redovni studij.*

Na početku ovog razdoblja nije bilo zajedničkih propisa o organizaciji i režimu redovnog studija na Sveučilištu koji bi važili za sve fakultete. Prvi takvi propisi poslije rata doneseni su u *Uputstvu od 21. veljače 1947. »o privremenom redu studija i polaganju ispita na svim fakultetima i Ekonomsko-komercijalnoj visokoj školi u Narodnoj Republici Hrvatskoj*«,¹ što ga je na osnovi Uputstva Komiteta za škole i nauku Vlade FNRJ donio ministar prosvjete NR Hrvatske u sporazumu s ministrima poljoprivrede i šumarstva, pravosuđa, industrije i rudarstva, trgovine i opskrbe te s ministrom narodnog zdravlja NR Hrvatske. Uputstvo je sadržavalo samo nekoliko najopćenitijih zajedničkih odredaba o upisu, režimu studija i polaganju ispita.

Na fakultetima se studij svakoga pojedinog godišta mogao započeti samo *upisom u zimski semestar*; izričito je navedeno da se nitko ne može

³ Kao građa za ovaj kratki prikaz rada sveučilišnih organa, pored zapisnika sa sjednica Sveučilišnog senata, upotrijebljeni su i izvještaji rektora G. Novaka, A. Mohorovičića, M. Kostrenčića, T. Varićaka i Ž. Markovića, pripremljeni za izradu ove Spomenice.

¹ Narodne novine, 24/1947.

upisati u ljetni semestar kao prvi. *Polazjenje predavanja* je obavezno za sve studente, ali je od toga pravila bilo i nekih izuzetaka. Naime. studenti Pravnog fakulteta i Ekonomsko-komercijalne visoke škole zaposleni u državnoj i zadružnoj službi u Zagrebu ili u unutrašnjosti, i oni studenti kojima socijalni položaj nije dopuštao da žive i studiraju u Zagrebu, mogli su biti oslobođeni redovnog pohađanja predavanja.

Na svim fakultetima uvedena su *dva redovna ispitna roka*: u lipnju i rujnu, odnosno u siječnju i lipnju za predmete koji se završavaju u neparnim semestrima ili se polažu u razdjelima. Također su postojala i *dva popravna ispitna roka* u rujnu i siječnju iduće školske godine. Za one predmete koje su studenti polagali u siječanjskom ispitnom roku kao redovitom, lipanjski ispitni rok je važio kao popravni.

Postojali su i tzv. *uvjetni upisi*. Naime, studenti koji su se koristili rujanskim ili siječanjskim ispitnim rokom kao popravnim, upisivali su idući semestar uvjetno, pa ukoliko preostale ispite ne bi u tom roku položili, gubili su uvjetno upisani semestar.

Studenti koji ispite nisu položili niti u popravnom ispitnom roku, imali su još samo jedan ispitni rok u lipnju ili rujnu. Ukoliko student ni u tom roku ne bi položio ispite, gubio je pravo na daljnje školovanje na svim istovrsnim fakultetima u zemlji. Produženje školovanja moglo se dopustiti samo izuzetno, u slučaju »dugog i teškog bolovanja«, ali spomenutim Uputstvom nije precizirano tko o tome odlučuje.

Ova pravila o studiranju i polaganju ispita iz g. 1947. bila su na snazi do početka šk. god. 1948/49.

U rujnu 1948. Komitet za naučne ustanove, Sveučilište i visoke škole propisao je *Pravila o upisivanju, pohađanju predavanja i polaganju ispita redovnih studenata Sveučilišta u Zagrebu* (broj 14.573-48 od 22. rujna 1948)² kojima je ta materija bila detaljno regulirana. Prema tim Pravilima *upisi* se na svim fakultetima vrše redom po semestrima, tako da se neparni semestri upisuju u zimskom, a parni u ljetnom semestru. Nitko nije mogao biti istodobno upisan na dva ili više fakulteta, odnosno na dva ili više odsjeka ili grupa istog fakulteta. Prelaženje s fakulteta na fakultet, odnosno s odsjeka na odsjek ili s grupe na grupu istog fakulteta nije bilo u pravilu dopušteno.

Polazjenje predavanja, a i vježbi, postalo je obavezno za sve redovne studente bez izuzetka. *Ispiti*, za koje je rečeno da su javni i usmeni, ali da mogu biti i pismeni, polažu se redom po godinama i semestrima, kako je predviđeno nastavnim planovima. Uvedena su *tri ispitna roka*: ljetni na kraju ljetnog semestra, jesenski na početku školske godine i zimski na kraju zimskog semestra. Redovni su ispitni rokovi ljetni i jesenski, a popravni jesenski i zimski. U popravnom roku mogao je polagati ispite samo onaj student koji je ispite polagao u redovnom roku, ali ih nije položio. I dalje je zadržan *uvjetni upis* za studente koji do početka idućeg semestra nisu položili sve propisane ispite.

Novost su bile odredbe ovih Pravila da se za cijelo vrijeme studija može ponoviti samo jedna godina. U ponovljenoj godini student ima pravo da polaže pojedine ispite samo dva put, i to u prva dva naredna ispitna roka. Ako ni poslije ponovljene godine nije položio zaostale ispi-

² Isto, 78/1948.

te, gubio je pravo redovnog studiranja na tom fakultetu. Apsolvent je gubio studentska prava ako nije diplomirao u roku od godine dana nakon završetka posljednje godine nastave.

Komiteta za naučne ustanove, Sveučilište i visoke škole mogao je u izuzetnim slučajevima iz opravdanih razloga dopustiti studentu: da nastavi redovno studiranje u slučaju kada nije upisao semestar, odnosno kada mu semestar nije priznat zbog izostanaka; da u toku nastave može još jedanput ponoviti već jednom ponovljenu ili koju drugu godinu; da može prijeći s fakulteta na fakultet; odnosno s odsjeka na odsjek ili s grupe na grupu istog fakulteta; da poslije svršenog ili apsolviranog jednog fakulteta, odnosno jednog odsjeka ili grupe fakulteta, može studirati kao redovan student na drugom fakultetu, odnosno na drugom odsjeku ili grupi istog fakulteta, i naposljetku, da može diplomirati i poslije roka od godine dana nakon završetka posljednje godine nastave, ne gubeći studentska prava. Prijelaz s fakulteta na fakultet, odnosno s odsjeka na odsjek ili s grupe na grupu fakulteta, mogao se dopustiti samo u toku prvih dviju godina nastave.

Pravila su sadržavala i odredbu da će u slučajevima koji njima nisu predviđeni ili koji zahtijevaju odstupanje od njihovih odredaba, rješavati rektor Sveučilišta na prijedlog fakultetskih vijeća ili na prijedlog fakultetskog odbora Narodne studentske omladine, a u suglasnosti s Komitetom za naučne ustanove, Sveučilište i visoke škole.

Pravila iz g. 1948. primjenjivala su se do početka šk. god. 1950/51, kada su Rješenjem ministra za nauku i kulturu NR Hrvatske broj 9664-X-1950. od 16. rujna 1950.³ stavljena van snage. Istim je rješenjem određeno da će pravila o redovnom studiranju na Sveučilištu donijeti Sveučilišni senat u suglasnosti s ministrom za nauku i kulturu NR Hrvatske.

Nova pravila o redovnom studiranju na Sveučilištu u Zagrebu, što ih je propisao Sveučilišni senat uz suglasnost ministra za nauku i kulturu (stupila su na snagu 30. prosinca 1950),⁴ donijela su neke novosti u odnosu na dotadašnji režim redovnog studiranja na Sveučilištu. Nitko nije i dalje mogao biti istodobno upisan na dva ili više fakulteta, odnosno na dva ili više odsjeka ili grupa istog fakulteta. Prelaženje s fakulteta na fakultet, odnosno s odsjeka na odsjek ili s grupe na grupu fakulteta nije bilo dopušteno, ali je »u naročito opravdanim slučajevima« prijelaz s fakulteta na fakultet mogao odobriti rektor Sveučilišta, a sa odsjeka na odsjek ili grupe na grupu fakulteta dekan fakulteta.

Za polaganje ispita zadržani su isti *ispitni rokovi* koji su postojali u pravilima iz g. 1948, ali u opravdanim slučajevima fakultetsko vijeće moglo je sada odobriti i druge ispitne rokove. Apsolventi su ispite polagali u tzv. apsolventskim ispitnim rokovima u toku cijele školske godine. Šada se u toku cijelog studija dopušta ponavljanje od najviše dvije godine, ali se ista godina mogla ponoviti samo jedanput.

³ Isto, 51/1950.

⁴ Pravila su objavljena u Redu predavanja Sveučilišta u Zagrebu za zimski semestar šk. god. 1951/52, str. 237-239.

Novost je što i pojedini fakulteti imaju svoja pravila o redovnom studiranju. Naime, Pravilnikom o redovnom studiranju određeno je da fakultetsko vijeće svakog fakulteta, u suglasnosti s rektorom Sveučilišta i u okviru sveučilišnih pravila, donosi pravila o redovnom studiranju na fakultetu.

b) *Izvanredni studij*. Od šk. god. 1947/48. na Sveučilištu postoji posebno organiziran izvanredni studij. Uveden je *Uredbom Vlade FNRJ od 8. prosinca 1947. o izvanrednom studiranju na univerzitetima i visokim školama*,⁵ u kojoj je rečeno da se izvanredno studiranje na univerzitetima i visokim školama ustanovljuje »u svrhu ispunjenja zadatka povećanja broja stručnjaka sa fakultetskom spremom, postavljenog Petogodišnjim planom, kao i u svrhu omogućavanja više stručne naobrazbe kadrovima sa srednjim stručnim obrazovanjem«. Osim tom Uredbom izvanredni je studij bio reguliran *Pravilnikom Komiteta za naučne ustanove, Sveučilište i visoke škole od 8. III 1949. o izvanrednom studiranju na Sveučilištu u Zagrebu*⁶ i *Uputstvom Ministarstva za nauku i kulturu FNRJ od 14. travnja 1949. o izvanrednom studiranju*.⁷ Propisi što su ih sadržavali spomenuti pravni akti primjenjivani su do šk. god. 1950/51, kada je donesena *Uredba Vlade FNRJ od 5. listopada 1950. o izvanrednom studiju*⁸ kojom su stavljeni van snage Uredba o izvanrednom studiranju iz g. 1947. i Uputstvo Ministarstva za nauku i kulturu FNRJ iz g. 1949. Pravilnik o izvanrednom studiranju na Sveučilištu formalno je i dalje vrijedio jer je prestao važiti tek na temelju čl. 1. tač. 434. Uredbe Izvršnog vijeća Sabora NR Hrvatske od 6. travnja 1954. o utvrđivanju propisa republičkih organa uprave koji su prestali važiti.⁹

Dok je po Uredbi o izvanrednom studiranju iz g. 1947. izvanredni studij bio postavljen na vrlo široke osnove, tako da su se zaposlene osobe, uz određene uvjete, mogle upisati kao izvanredni studenti na *sve fakultete*, Uredba iz g. 1950. ograničila je izvanredni studij *samo na pravne, ekonomske i filozofske fakultete*. Na ostalim fakultetima izvanredno studiranje moglo se u pravilu odobriti jedino osobama koje su završile neki fakultet, umjetničku akademiju, visoku ili višu školu. Samo izuzetno, redovnim studentima koji su uspješno studirali na nekom od fakulteta i pokazivali posebno interesiranje za pojedine grane znanosti, moglo se dopustiti da istodobno studiraju kao izvanredni studenti drugih fakulteta, umjetničkih akademija, visokih i viših škola, gdje su se te grane izučavale.

Režim studija za izvanredne studente i organizacija izvanrednog studiranja regulirani su Pravilnikom o izvanrednom studiranju na Sveučilištu i Uputstvom Ministarstva za nauku i kulturu FNRJ o izvanrednom studiranju. Po Pravilniku o izvanrednom studiranju na Sveučilištu, za izvanredne studente postojala su tri redovna ispitna roka: ljetni na kraju ljetnog semestra, jesenski na početku školske godine i zimski na kraju zimskog semestra, no mogli su se dopustiti i drugi ispitni rokovi

⁵ Službeni list, 107/1947.

⁶ Narodne novine, 21/1949.

⁷ Službeni list, 34/1949.

⁸ Isto, 59/1950.

⁹ Narodne novine, 18/1954.

na fakultetima na kojima je to bilo moguće bez štete za redovnu nastavu. Izvanredni je student bio dužan položiti sve ispite prvog godišta do upisa u V semestar a ispite drugog godišta najdalje do upisa u VIII semestar, inače je gubio pravo izvanrednog studiranja. Pravilnikom je također određeno da je izvanredni student dužan diplomirati najkasnije u roku od tri godine nakon posljednje godine nastave.

Kasnije donesenim Uputstvom Ministarstva za nauku i kulturu FNRJ zadržan je za izvanredne studente u osnovi isti režim studija i samo su neke pojedinosti bile drugačije. Tako je npr. u Uputstvu precizirano da se pored redovnih ispitnih rokova za polaganje ispita na fakultetima mogu za izvanredne studente uvesti još najviše dva ispitna roka – jedan u mjesecu travnju a drugi u studenom. S obzirom na rok diplomiranja pravi se razlika između izvanrednih studenata koji studiraju na fakultetu sa četvorogodišnjim studijem i onih sa petogodišnjim. Za diplomiranje prvih određen je rok od dvije godine, a za druge tri godine od ovjere posljednjeg semestra.

c) *Nastava se na Sveučilištu u ovom razdoblju izvodila po nastavnim planovima i programima koji su bili propisani u skladu s pravilnicima o nastavi za pojedine fakultete. Međutim, zbog nastojanja da nastavni planovi i programi što bolje odgovaraju nastalim promjenama i potrebama naše zemlje za odgovarajućim visokoobrazovanim stručnim kadrovima, oni su se često mijenjali. Nastavni planovi po kojima se izvodila nastava u šk. god. 1945/46, 1946/47. i 1947/48, već su u toku šk. god. 1948/49. na većini fakulteta zamijenjeni novima, koje je propisao Komitet za naučne ustanove, Sveučilište i visoke škole.¹⁰ Novi nastavni planovi uveli su na Sveučilištu studij iz osnova marksizma-lenjinizma, a na većini fakulteta uveden je i studij iz političke ekonomije.¹¹ Također je kao obavezan predmet uvedena predvojnička obuka.¹²*

Međutim, nastavni su planovi u praksi mogli biti primijenjeni samo kroz odgovarajuće nastavne programe pojedinih predmeta. Njih se nastojalo osloboditi suviše opširnosti, a zahtijevalo se da budu aktualni tj. da odražavaju dostignuti stupanj znanstvenog razvitka. Na fakultetima društvenih nauka posebna se pažnja obraća idejnosti u nastavi. Nastavni programi predmetom su širokog interesa ne samo sveučilišnih i fakultetskih organa, nego i interfakultetskih konferencija i društvenih organizacija koje djeluju na Sveučilištu.

U početku ovog razdoblja nastava se odvijala uz znatne poteškoće. Raspoloživi prostor za nastavu i vježbe nije bio srazmjeran velikom porastu broja studenata, laboratoriji i fakultetske biblioteke bili su slabo opremljeni, nedostajalo je nastavnog kadra, a udžbenika i skripata nije bilo dovoljno.¹³ Jedna analiza iz g. 1947. pokazala je da na Sveučilištu (bez Filozofskog fakulteta) nedostaje udžbenika ili skripata za 214 predmeta.¹⁴

¹⁰ Nastavni planovi za Pravni, Ekonomski, Medicinski, Farmaceutski, Veterinarski i Poljoprivredno-šumarski fakultet objavljeni su u Narodnim novinama br. 78/1948.

¹¹ Usp. o tome M. Protega, O problemima visokoškolskog obrazovanja, Pedagoški rad, 1949, str. 147.

¹² Predvojnička obuka uvedena je na fakultetima kao obavezan predmet na osnovi Uredbe o predvojničkoj obuci od 29. svibnja 1948. (Sl. list 45/48).

¹³ Protega, na i. mj.

¹⁴ Spis Rektorata Sveučilišta u Zagrebu broj 339/1948.

Problem nedostatka udžbenika i skripata znatno je ublažen nakon što je g. 1948. počela s radom Komisija za udžbenike i skripta pri Rektoratu Sveučilišta. Za izdavanje udžbenika i skripata društvena je zajednica inače odvajala znatna sredstva. Porastom broja nastavnika i suradnika, proširenjem radnog prostora, izgradnjom novih fakultetskih zgrada i adaptacijom postojećih, zatim boljom opremom laboratorija i biblioteka, uvjeti su za nastavu bili općenito sve povoljniji. To se, uz ostalo, odražavalo i na porastu broja diplomiranih.

Osobita se pažnja obraća organizaciji izvanrednog studiranja i pomoći izvanrednim studentima radi uspješnijeg studiranja. Na fakultetima su za izvanredne studente održavani posebni godišnji petnaestodnevni kursevi i povremeni seminari. Njihov je zadatak bio da izvanredni studenti, pod nadzorom i uz pomoć nastavnika, upoznaju osnovnu problematiku predmeta koje studiraju.

V. DOKTORATI. Do donošenja »Zakona o sticanju naučnog stepena doktora nauka« od 12. X 1948. doktorati znanosti stjecali su se na Sveučilištu po starom sistemu. Poslije stupanja na snagu spomenutog zakona doktorati su se stjecali po tom zakonu, ali kandidati koji su pristupili doktoratu prije tog roka, mogli su doktorirati po starom sistemu sve do kraja g. 1952. Poslije tog roka, do kraja ovog razdoblja, doktorati znanosti mogli su se na Sveučilištu postići samo na osnovi spomenutog zakona.

Na Sveučilištu se i prije donošenja Zakona od 12. X 1948. razmatralo pitanje doktorata. Sveučilišni je senat na sjednici od 22. XII 1945. zaključio da se doktorske diplome izdaju na latinskom, a diplome o završenom fakultetu na hrvatskom jeziku.

Već je u toku g. 1947. trebala da izađe uredba koja bi regulirala pitanje doktorata, pa je Komitet za škole i nauku pri Vladi FNRI zatražio od Sveučilišta da obustavi polaganje rigorozna i promocije. Međutim, kako uredba nije izašla, to je Senat na sjednici od 30. lipnja 1947. zaključio da se nastavi s ranijim sistemom polaganja doktorata. Senat je tom prilikom donio zaključak da se Predsjedništvu Vlade predloži da stečena prava ostaju, a da nove uredbe ne djeluju retroaktivno. Za one koji su imali započeti postupak (odobrenu disertaciju ili jedan rigoroz) Senat je predložio da mogu nastaviti s polaganjem po starom sistemu.

Senat je na sjednici od 16. studenog 1948. razmatrao Nacrt zakona o sticanju stupnja doktora znanosti, pa je, među ostalim, stavio i primjedbu da se ne može provoditi revizija ili poništavanje doktorata stečenih u razdoblju od 6. IV 1941. do 9. V 1945. jer je revizija doktorata u NR Hrvatskoj već izvršena na osnovu republičkih propisa, pa je to već pravaovaljano riješeno.

Zakonom o sticanju stupnja doktora nauka od 12. listopada 1948.¹ ustanovljeni su jedinstveni kriteriji i jedinstven postupak za stjecanje *stupnja doktora znanosti* na području FNRI. Sve do stupanja na snagu ovog Zakona na Sveučilištu su se doktorati stjecali prema pravnim pravilima sadržanim u ranijim propisima. Prema novom Zakonu, pravo dodjeljivanja doktorata znanosti pored fakulteta i visokih škola imale su

¹ Službeni list, 89/1948.

i akademije nauka. Doktorska je disertacija morala biti samostalan pri- log nauci tj. trebala je predstavljati »samostalan rad u čijem je rezultatu dato rješenje ili teoretsko obrazloženje naučnih problema ili su naučno postavljeni novi problemi koji imaju interes za nauku«. Za doktorat se mogla prijaviti osoba koja je barem dvije godine prije podnošenja prijave stekla diplomu o završenom fakultetu ili visokoj školi i koja je imala »iz- vjesnu naučnu praksu i naučne radove«. Zakon je odredio i osnove po- stupka za stjecanje doktorata znanosti koji je detaljnije razrađen kasnije donesenim Pravilnikom o sastavu i radu komisija za ocjenu i obranu doktorske disertacije.

Pored ovog redovnog načina u postizavanju stupnja doktora znanos- ti moglo se, prema Zakonu, istaknutim znanstvenim radnicima dodije- liti stupanj *počasnog doktora* (honoris causa), a pravo dodjeljivanja tog doktorata imao je skup redovnih i izvanrednih profesora fakulteta, od- nosno visoke škole ili skupština akademije nauka.

Prema ovom Zakonu priznaju se dvije vrste doktorata: doktor kao *akademski stupanj* koji nije postignut na osnovu disertacije i *naučni stu- panj* stečen na osnovu disertacije. Tako je na temelju ovog Zakona i dalje zadržan doktorat medicine kao akademski stupanj pored stupnja doktora medicinskih znanosti za koji su važili propisi Zakona. Ovim Za- konom nazivi doktora koji su stečeni u razdoblju od 6. IV 1941. do 9. V 1945. na domaćim sveučilištima podliježu reviziji, a priznat će se samo u onim slučajevima ako doktorska disertacija odgovara znanstvenim za- htjevima. Isto tako poništavaju se i svi počasni doktorati (honoris causa) koji su stečeni u tom razdoblju.

Ubrzo nakon Zakona o sticanju stupnja doktora nauka donesen je 31. I 1949. Pravilnik o radu i sastavu komisija za obranu doktorske diser- tacije.² Prema ovom Pravilniku, fakultet imenuje komisiju od tri člana koja donosi odluku o tome da li kandidat ispunjava uvjete za polaganje doktorata. Nakon što je fakultet potvrdio temu i izabrao referenta, bira se komisija od tri člana za ocjenu disertacije. Nakon pozitivne ocjene ko- misije određuje se dan za obranu disertacije. Fakultet obavještava o tom sveučilišni savjet (senat), koji određuje komisiju od pet članova pred ko- jom kandidat brani disertaciju. Obrana se vrši javno, a komisija jedno- glasno odlučuje da li je kandidat obranio disertaciju ili ne. Obrazloženu odluku komisija dostavlja rektoru koji zatim treba da izvrši promociju.

23. IV 1949. donesena je Uredba o naučnim oblastima iz kojih se dodjeljuje stupanj doktora nauka.³ Po toj Uredbi se doktorat znanosti mogao postići iz filozofskih, pedagoških, povijesnih, pravnih, ekonom- skih, matematičkih, fizičkih, kemijskih, bioloških, geografskih, agronom- skih, šumarskih, veterinarskih, medicinskih, arhitektonskih i tehničkih znanosti, zatim iz književnosti te povijesti i teorije umjetnosti. Ta je Uredba 11. IV 1950. dopunjena Uredbom o dopuni Uredbe o naučnim oblastima iz kojih se dodjeljuje stupanj doktora nauka⁴ s tim da se stu- panj doktora može dodijeliti i za farmaceutske nauke.

² Isto, 16/1949.

³ Isto, 35/1945.

⁴ Isto, 27/1950.

21. siječnja 1950. Sveučilišni je senat zaključio da se promocije na čast doktora vrše na hrvatskom jeziku, a ne kao dotada na latinskom, i da se Komitetu za škole i nauku predloži da original doktorske diplome bude na hrvatskom jeziku, ali da se uz originalnu diplomu izdaje i prijevod na latinskom. To je potvrđeno na sjednici Senata od 28. veljače 1950.

10. X 1950. izašlo je Opće uputstvo o sticanju naučnog stupnja doktora nauka.⁵ U njemu se kaže da se doktorat može polagati na svakom fakultetu i visokoj školi i svakoj akademiji nauka ako se na njima izučava ona oblast iz koje kandidat namjerava doktorirati. Obrana se disertacije može ponoviti samo jedanput na istoj ustanovi. Tim Uputstvom regulirano je stjecanje doktorata i za one kandidate koji su pristupili doktoratu prije stupanja na snagu Zakona iz 1948. Oni su doktorat mogli steći po starom sistemu sve do kraja g. 1952. Doktorat položen u tom roku na osnovu disertacije priznaje se kao *naučni stupanj*, a doktorat položen bez doktorske disertacije priznaje se samo kao *akademski stupanj*. U Izvještaju rektora o radu Sveučilišta u šk. god. 1952/53. konstatira se da su u toj godini promovirana 24 kandidata koji su doktorat postigli po Zakonu o sticanju naučnog stepena doktora nauka i 23 kandidata koji su doktorat stekli po starim propisima.

12. IX 1951. objavljeno je Uputstvo o polaganju doktorskih ispita na teološkim fakultetima.⁶ Kandidati koji polože ispit stječu *stupanj doktora teologije*, a promocija se vrši na onom fakultetu gdje je doktorat položen. Pravila o polaganju dokorskog ispita donosi teološki fakultet, a potvrđuje ga savjet sveučilišta. 3. XI 1951. Sveučilišni je senat potvrdio Pravila o stjecanju doktorata teologije i polaganju doktorskih ispita na Bogoslovskom fakultetu u Zagrebu. Međutim, od 1952. taj Fakultet više nije u sastavu Sveučilišta.

U Izvještaju rektora o radu Sveučilišta u šk. god. 1952/53. rektor je istakao da je u više sjednica Sveučilišnog senata bilo govora o doktoratima, pa se došlo do zaključka da bi pojedine odredbe Zakona o sticanju naučnog stepena doktora nauka, a u vezi s tim i Pravilnika o radu i sastavu komisija za obranu doktorske disertacije, trebalo izmijeniti. U tom cilju Sveučilišni je senat izabrao odbor kojemu je stavljeno u zadatak da prouči pitanje polaganja doktorata znanosti. Odbor je izradio nacrt novih pravila o radu i postupku komisija za obranu disertacija, polazeći od stajališta da je tadašnji postupak preopširan i da bi obrani disertacije trebalo dati radni karakter, s tim da se ona vrši na fakultetima, a da se promocija, koja ima svečani karakter, obavlja na Sveučilištu.

VI. ZNANSTVENI RAD NA SVEUČILIŠTU. Znanstveni rad na Sveučilištu u ovom razdoblju je pretežno individualnog karaktera tj. odvija se kao znanstveno-istraživački rad pojedinaca, prema njihovoj sklonosti i znanstvenom interesu, u okviru odsjeka, zavoda i katedara jednog fakulteta, najčešće bez povezanosti s drugim fakultetima. Na Sveučilištu nije bilo posebnih institucionaliziranih formi znanstvenog rada, kroz koje bi u znanstveno-istraživački rad bili uključeni nastavnici istorodnih

⁵ Službeni list, 60/1950.

⁶ Isto, 41/1951.

znanstvenih disciplina, ili pak znanstveni radnici raznih struka. Međutim, već je u toku ovog razdoblja postepeno sazrijevala spoznaja da se individualni znanstveni rad nastavnika ne može smatrati isključivim oblikom takve djelatnosti i da nije odlučno koliko daju pojedinci nego fakultet i Sveučilište kao cjelina.¹ Zbog toga se nastoji organizirati timski istraživački rad u okviru katedara, zavoda i fakultetskih instituta.

Na početku ovog razdoblja uvjeti za znanstveni rad na Sveučilištu nisu bili najpovoljniji, osobito zbog preopterećenosti nastavnika u nastavi, slabe opremljenosti fakulteta za znanstvena istraživanja i dr. Kako su uvjeti rada pojedinih fakulteta postajali povoljniji, a opremljenost fakulteta za znanstvena istraživanja boljom i kadrovska osnova širom, to su i uvjeti za znanstveni rad općenito bili sve bolji. Povoljni uvjeti za unapređenje znanstvenog rada na Sveučilištu nastali su potkraj ovog razdoblja kada su Sveučilištu odobrena posebna sredstva za znanstveno-istraživački rad, za nabavku stranih časopisa i knjiga te izdavanje fakultetskih publikacija. U republičkom budžetu za g. 1953. odobren je kredit od 5,000.000 d za nabavku stranih knjiga i časopisa, a u budžetu za g. 1954. kredit za znanstveno-istraživački rad u iznosu od 9,000.000 d, za fakultetske publikacije 2,000.000, dok su sredstva za nabavku stranih knjiga i časopisa povećana u toj godini na 11,000.000 dinara.²

Potkraj ovog razdoblja postavilo se pitanje koncentracije znanstveno-istraživačkih institucija na Sveučilištu. Sveučilišni je senat raspravljajući o tom pitanju na početku šk. god. 1953/54. među ostalim konstatirao da između instituta jedne znanstvene grane postoji i personalna suradnja i suradnja u pogledu upotrebe instrumenata, prostorija i literature, ali da tu suradnju treba još više produbiti. Pri tom je istaknuta činjenica da su fakultetski instituti, s obzirom na svoje kapacitete i nedostatak prostora, preopterećeni brojem studentskih mjesta, a da uz to ne raspoložu niti potrebnim asistentskim kadrom. Zato se kao primaran zadatak postavljalo izgraditi nove institute i privući nove ljude za znanstveno-istraživački rad u njima.³

Razgranatost i opseg znanstveno-istraživačkog rada odražava se i u broju znanstvenih publikacija. Broj takvih publikacija u ovom razdoblju na Sveučilištu stalno se povećavao. Potkraj tog razdoblja počeli su izdavati zbornike svojih radova i neki fakulteti koji ih do tada nisu izdavali (npr. Filozofski i Medicinski fakultet). U Izvještaju rektora o radu Sveučilišta u šk. god. 1953/54. navode se od znanstvenih publikacija koje izlaze na Sveučilištu kao periodična izdanja pojedinih fakulteta: *Zbornik Filozofskog fakulteta* i *Zbornik Pravnog fakulteta*, koje izdaju Filozofski odnosno Pravni fakultet; *Radovi Medicinskog fakulteta*, koje izdaje kao svoje glasilo Medicinski fakultet; *Veterinarski arhiv*, koje izdaje Veterinarski fakultet kao svoj stručni i naučni časopis; te *Glasnik za šumske pokuse* i *Poljoprivredno naučna smotra* što ih izdaje Poljoprivredno-šumarski fakultet.⁴

¹ A. Barac, Sveučilište i naučni rad, Sveučilišni vjesnik, 1. X 1950.

² Izvještaj rektora o radu Sveučilišta u šk. god. 1953/54, str. 5.

³ Isto, str. 11-13.

⁴ Isto, str. 13.

Na kraju ovog razdoblja pristupilo se organiziranju posebne službe za znanstvene informacije na Sveučilištu, pa je u tu svrhu osnovan *Koordinacioni odbor za znanstvene informacije Sveučilišta u Zagrebu*. Iako su učinjeni tek prvi koraci u organiziranju takve službe, to je bilo od velike važnosti za ono što je na tom području kasnije na Sveučilištu postignuto.

VII. NASTAVNICI I SURADNICI. – 1. *Podizanje novoga nastavnog kadra*. Odmah nakon oslobođenja vraćeni su u službu profesori, umirovljeni i otpušteni u doba ustaške vladavine, a maknuti su svi oni koje je ustaška vlast imenovala bez prethodnog izbora od strane sveučilišnih tijela. Oni nastavnici koji su za vrijeme rata došli na Sveučilište samo po stručnom kriteriju bili su podvrgnuti redovitom izbornom postupku i potvrđeni od strane nadležnih državnih organa. S obzirom na znatno povećanje broja studenata, već u prvim poratnim godinama postavio se hitan problem: kako ubrzati izgradnju novih nastavnika i suradnika koji će moći udovoljiti naraslim potrebama nastave i znanstvenih istraživanja. Mnoge katedre nisu do tada bili uopće popunjene, jer su stari režimi zbog budžetskih i drugih razloga sprečavali razvitak važnih znanstvenih oblasti, a odgoj znanstvenog radnika traje relativno dugo. Nastojalo se da se u prvom redu najbolji studenti rasporede na fakultete odmah po diplomiranju. U tim prvim godinama poslije oslobođenja gotovo nije bilo kandidata koji je pokazivao osnovni interes za znanstveni rad, a da mu izborom u zvanje asistenta ili stručnog suradnika nije bila pružena prilika za znanstveni razvitak. Znatan dio današnjih nastavnika našeg Sveučilišta započeo je svoju znanstvenu karijeru baš u tim prvim poratnim godinama. Stipendijama u zemlji i inozemstvu nastojalo se stimulirati što brži razvoj mlađih generacija nastavnika. Zahvaljujući upornoj brizi prosvjetnih vlasti, ti mladi ljudi su dobrim dijelom iskoristili pruženu šansu i stabilizirali se na fakultetima ne samo po svojoj marksističkoj ideološkoj opredijeljenosti nego prvenstveno po svojoj znanstvenoj, pedagoškoj i ljudskoj vrijednosti.

Fakulteti su se u traženju novih kadrova orijentirali i na stručnjake iz prakse koji su pokazali zapažene rezultate na različitim državnim i privrednim funkcijama, a uz to dokazali da imaju uvjeta i za znanstveni i pedagoški rad. Stručnjaci iz prakse pretežno se javljaju na fakultetima u svojstvu honorarnih nastavnika. S druge strane, trebalo je postepeno ukloniti s fakulteta manji broj nastavnika koji nisu odgovarali novim prilikama po svojim stručno-pedagoškim ili političkim kvalifikacijama i one za koje je bilo očito da ne prate razvitak suvremene nauke. U krilu partijskih organizacija na Sveučilištu javljale su se povremeno i karijerističke tendencije, da se na položaje dovode ljudi koji nemaju dovoljno stručnih i znanstvenih kvalifikacija, pod izgovorom da su »politički sigurni«. ¹ Bilo je i nepravilnog, sektaškog odnosa prema starom naučnom kadru, pa su nadležne državne i sveučilišne vlasti prvih godina po oslobođenju imale pune ruke posla u pravilnom usmjeravanju kadrovske

¹ Rezolucija III plenuma CK KPJ o zadacima u školstvu, Sveučilišni list, 1950, br. 2

politike i izgradnji novih nastavnih kadrova koji će biti više prožeti marksističkim odgojem i shvaćanjima. Sveučilište je predstavljalo neobično osjetljivu poziciju, s koje se moglo neposredno utjecati na izgradnju društveno-političke svijesti u buduće inteligencije.²

2. *Urste i izbor nastavnika.* Osnovnom uredbom o prosvjetno-naučnoj struci³ raspoređena su zvanja koja se mogu steći na Sveučilištu u ovih sedam kategorija: asistent, stariji asistent, lektor, predavač, docent, izvanredni profesor i redovni profesor. Osvrnut ćemo se posebno na nova zvanja koja su ovom Uredbom uvedena. Uvjet za stjecanje zvanja *stariji asistent* bila je fakultetska sprema i položeni stručni (asistentski) ispit. Za zvanje *predavača* nije se čak ni tražila određena školska kvalifikacija, ali se zahtijevalo da se predavač istakao u praksi kao stručnjak određene specijalnosti. Što se tiče izvanrednog i redovnog profesora, uvjeti za stjecanje tih zvanja bili su blaži nego što su po današnjem kriteriju. Za izbor izvanrednog profesora Uredba traži određeni naučni stepen i da je izv. profesor »naučno radeći izvršio ili objavio samostalne radove izvornog značaja iz naučne grane za koju se bira«. Redovni profesor je morao dokazati da »samostalno i s uspjehom obrađuje i unapređuje nauku za koju se bira«.

Na fakultetskim institutima uvedena su zvanja asistenta instituta, naučnog suradnika i naučnog savjetnika. Kasnije je uvedeno i zvanje višeg naučnog suradnika.⁴ Sva spomenuta nastavnička zvanja bila su raspoređena u tri vrste: u prvu su uvršteni redovni i izvanredni profesori, u drugu docenti i lektori, a u treću svi ostali.⁵

U Sveučilišnom senatu i fakultetskim vijećima vođene su česte diskusije o položaju pojedinih zvanja, napose suradničkih. Broj *asistenata* u razmatranom razdoblju povećao se za preko 250%. U Senatu i fakultetskim vijećima često se raspravljalo o metodama ubrzanja znanstvenog razvoja asistenata. Asistenti koji su bili preopterećeni nastavom tražili su maksimiranje svojih pedagoških obaveza. S druge strane, ukazivalo se i na nesumnjive koristi pedagoškog angažiranja asistenata. Pripremajući se za vježbe i seminare, asistent se susreće s čitavim nizom naučnih problema i tako šire upoznaje svoju struku i metodiku rada u struci.⁶ Javljali su se i problemi oko odnosa šefa katedre i asistenata i konkretne pomoći u razvoju mladih asistenata. Često se diskutiralo i o načinu eliminiranja asistenata koji nisu pokazali sposobnosti za znanstveni razvoj. Sveučilišni senat se opetovano angažirao da putem posebnog doplatka asistentima stimulira priliv mladih kadrova. Na sjednici od 26.

² V. o tome Ekspoze dra M. Protege u Saboru NRH dne 21. siječnja 1949, Pedagoški rad, 1949, br. 2; B. Sekulić, Prosvjetni problemi i školstvo u NRH, Pedagoški rad, 1950, br. 3-4.

³ Osnovna uredba o prosvjetno-naučnoj struci od 23. srpnja 1947, Službeni list FNRJ, 1947, br. 68, str. 907.

⁴ Naredba o uvođenju novog zvanja »viši naučni suradnik« u prosvjetno-naučnoj struci od 22. listopada 1947, Službeni list FNRJ 1947, br. 92, str. 1311. Uvjeti za stjecanje toga zvanja bili su: određeni naučni stupanj, da se kandidat istakao u naučno-istraživačkom radu, izvršavanjem i objavljivanjem znanstvenih radova.

⁵ Naredba o rasporedu zvanja prosvjetno-naučne struke u vrste od 2. listopada 1947, Službeni list FNRJ br. 86, str. 1224.

⁶ O tome pobliže: A. Flaker, Asistentska pitanja, Sveučilišni list, 1951, br. 30. Nikola Škreb, Prilog diskusiji o asistentima, Sveučilišni list, 1951, br. 31.

siječnja 1948. zaključio je da asistenti mogu prisustvovati sjednicama fakultetskog vijeća »kad to dekan prema sadržaju dnevnog reda nađe za potrebno«. To je bio prvi prodor asistenata u organe upravljanja fakultetom.

Sveučilišni senat raspravljao je i o položaju *predavača*. Na sjednici od 26. siječnja 1948. zaključeno je da predavači i lektori mogu prisustvovati sjednicama fakultetskog vijeća kada to dekan prema sadržaju dnevnog reda nađe potrebnim. Ali već na sjednici Senata od 25. listopada 1948. donesen je novi zaključak »da su predavači članovi fakultetskih vijeća i da imaju sva prava kao i drugi nastavnici u svim pitanjima od svoga stupnja na niže«. Na sjednicama Senata više puta se diskutiralo o tome tko može biti izabran za predavača.⁷

I status *nastavnika predvojničke obuke* bio je na fakultetima različito rješavan. U pravilu, ti nastavnici pozivani su na sjednice fakultetskih vijeća samo kad se radilo o stvarima predvojničke obuke.⁸

Na fakultetima je bilo mnogo otpora uvođenju zvanja *naučni suradnik*. Isticalo se da se ne smije dopustiti da na istom fakultetu bude većina nastavnika koji rade i naučno i nastavno te manjina koja radi samo naučno, jer su ovi drugi bili u mnogo boljem položaju da se brže razvijaju i ubiru plodove svoga znanstvenog rada, dok su nastavnici bili preopterećeni nastavom. Mišljenja o tom pitanju bila su podijeljena i u Sveučilišnom senatu, pa je i praksa bila različita.

Godine 1952. donesena je nova Uredba o zvanjima i plaćama službenika u prosvjetno-naučnoj službi.⁹ Zvanja su ostala jednaka kao i po osnovnoj Uredbi od 1947. Fakultativno je ostavljeno zvanje predavača, a »po potrebi« i zvanje stručnog suradnika.¹⁰ Čl. 14 Uredbe propisao je da se nastavno osoblje Sveučilišta, uključujući asistente i suradnike, bira po posebnim propisima.

Izbor nastavnika i suradnika Sveučilišta u razdoblju od 1945–54. provodio se na ovaj način: Temeljem Uredbe o privremenom stavljanju pojedinih fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pod vrhovni nadzor stručnih ministarstava od 20. srpnja 1945. i Naredbe o izboru i nadležnosti rektora Sveučilišta u Zagrebu i o sastavu i nadležnosti Sveučilišnog senata od 23. listopada 1945,¹¹ fakulteti su sami birali nastavnike i suradnike, a odgovarajuća stručna ministarstva predlagala su Predsjedništvu vlade NRH da izvrši njihovo postavljenje. Formalno rješenje o postavljenju

⁷ Vidi opširnu diskusiju na sjednici Sveučilišnog senata od 25. studenoga 1950.

⁸ Vidi diskusiju i zaključke Sveučilišnog senata na sjednicama od 21. siječnja i 28. veljače 1950. Nije postojao posebni propis koji bi regulirao status nastavnika predvojničke obuke. U Pravilniku o izvršenju Uredbe o predvojničkoj obuci, koji je stupio na snagu 1. listopada 1949, razlikuju se jedino po rangu predavači predvojničke obuke na fakultetima od predavača na gimnazijama.

⁹ Uredba o zvanjima i plaćama službenika u prosvjetno-naučnoj službi, Službeni list FNRJ, 1952, br. 14, str. 212.

¹⁰ Čl. 8 i 12 gornje Uredbe.

¹¹ Uredba o privremenom stavljanju pojedinih fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Ekonomsko-komercijalne visoke škole u Zagrebu pod vrhovni nadzor stručnih ministarstava od 20. srpnja 1945, Zbornik zakona, uređaba i naredaba za godinu 1945, sv. VI, br. 146, str. 414.

Naredba o izboru i nadležnosti rektora Sveučilišta u Zagrebu i o sastavu i nadležnosti Sveučilišnog senata, isto X, br. 525, str. 721.

donosio je personalni odjel Predsjedništva vlade, a dekret je potpisivao glavni tajnik vlade. Dakako, za svako postavljenje trebalo je da postoji odobren kredit za dotičnu budžetsku godinu. U g. 1947. rješenja o postavljenju potpisivao je sam predsjednik vlade. Nakon osnivanja Komiteta za naučne ustanove, sveučilište i visoke škole 20. kolovoza 1947. rješenja o postavljenju donosio je predsjednik Komiteta, na osnovu suglasnosti predsjednika vlade NRH. Kada je 1950. osnovano Ministarstvo za nauku i kulturu NRH, nadležnost za potvrđivanje izbora prešla je na ministra za nauku i kulturu, a od 1951. na ministra-predsjednika Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu. Ministar je, dakako, potvrđivao izbor uz suglasnost predsjednika vlade NRH. Takvo pravno stanje ostalo je sve do donošenja Općeg zakona o univerzitetima od 15. lipnja 1954. kada je potvrda izbora nastavnika prešla na Sveučilišni savjet, a suradnika na fakultetski savjet.

Sveučilišni senat je na sjednici od 22. prosinca 1945. zaključio da se prijedlozi fakulteta za potvrdu izbora nastavnika predlažu nadležnim stručnim ministarstvima preko Sveučilišnog senata »koji neće o njima davati mišljenja, ali će na taj način biti upoznat s radom fakulteta u tom pravcu [. . .] Isto tako bi i stručna ministarstva svoje odluke o imenovanju profesora i docenata [. . .] dostavljala fakultetima preko rektorata.«¹² Neki fakulteti su negativno reagirali na taj zaključak. Tako, na pr. dekan Veterinarskog fakulteta u dopisu br. 1885 od 5. siječnja 1946. ističe da se tim zaključkom »krši autonomija fakulteta, znatno usporava rad i brzi napredak fakulteta«. Ipak je taj zaključak Senata proveden u život. Iako Senat nije po pozitivnim propisima imao ovlaštenje da odobri ili ne odobri izbor konkretnog nastavnika, njegove primjedbe su fakultetska vijeća u pravilu uvažavala. Senat je, naime, davao mnoge korisne primjedbe radi jednoobraznog postupka kod izbora nastavnika.¹³ Uobičajena formula kojom je Sveučilišni senat prosljeđivao prijedloge fakulteta za postavljanje nastavnika glasila je: »pošto je Senat upoznat s prijedlogom, rektorat će ga dostaviti Ministarstvu na nadležno rješenje«.

Takva praksa u izboru nastavnika ostala je sve do donošenja Općeg zakona o univerzitetima od 15. lipnja 1954, kada Sveučilište izlazi iz kompetencije Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu i podliježe samo nadzoru Izvršnog vijeća sabora NRH. Potvrda izbora nastavnika prelazi tada na Sveučilišni savjet, a potvrda suradnika na fakultetske savjete. Proklamiranjem načela društvenog upravljanja i samoupravljanja omogućena je tada i našem Sveučilištu široka autonomija u izboru svoga nastavnog i naučnog kadra.

U čestim diskusijama s nadležnim državnim organima o sistematizaciji radnih mjesta i odobrenju novih radnih mjesta, sveučilišni organi su upozoravali da u interesu razvoja nastave i znanstvenog rada na Sveučilištu treba odstupiti od krutih shema sistematizacije radnih mjesta i da broj nastavnih sati ne smije biti glavni i isključiv kriterij za dodjeljivanje novih radnih mjesta Sveučilišta. Sveučilišni senat se zalagao i za

¹² Zaključak sjednice Sveučilišnog senata od 22. prosinca 1945. Spis rektorata Sveučilišta br. 759/1945.

¹³ Izvještaj rektora o radu Sveučilišta u šk. god. 1953–54, str. 9.

nužnost habilitacijskog postupka kod izbora novih nastavnika i za uvođenje naslova privatnog docenta, ali je ta koncepcija bila odbačena donošenjem Općeg zakona o univerzitetima od 1954. godine.¹⁴

Mora se spomenuti da ni u novim uvjetima socijalističkog razvoja izbori nastavnika na Sveučilištu nisu bili povremeno pošteđeni različitim prigovorima i trzavicama. U pojedinim slučajevima prevladali su klikaški interesi nad znanstvenim i stručnim. Zbog pojava nepotizma spriječen je u ponekom slučaju izbor najsposobnijih koji nisu bili po volji utjecajnoj grupi na pojedinom fakultetu. Bilo je kandidata protiv kojih se u diskusiji nije nitko izjasnio, a na tajnom glasanju – nisu prošli. Takvi slučajevi, iako rijetki, izazivali su u javnosti, u štampi, a napose kod mjerdavnih državnih organa oštre reakcije.¹⁵

3. *Disciplinska odgovornost nastavnika.* Dne 8. rujna 1945. objavljen je Zakon o Sveučilišnom sudu časti.¹⁶ Taj sud je bio nadležan da sudi aktivnim sveučilišnim nastavnicima koji su postavljeni prije 10. travnja 1941. »za djela kojima su se za vrijeme okupacije ili u vezi s predstojećom okupacijom ogriješili o interese i čast jugoslavenskih naroda, o interese Sveučilišta, o njegovu autonomiju i tradicije«. Sud časti sastojao se od petorice članova izabranih iz redova sveučilišnih nastavnika. Za manje delikte protiv nacionalne časti sud je mogao izreći pismenu opomenu i pismeni ukor, te smanjenje mjesečnih beriva do 20% za godinu dana. Za teža djela mogao je izreći: a) kaznu umirovljenja bez smanjenja ili sa smanjenjem mirovine najviše za jednu trećinu; b) ukidanje sa Sveučilišta bez prava na mirovinu. Osobe osuđene na pismeni ukor ili smanjenje mjesečnih prinadležnosti gubile su pravo na unapređenje i nisu mogle biti birane za rukovodioce fakulteta odnosno Sveučilišta kroz vrijeme označeno u osudi, ali najviše do pet godina. Djelovanje suda časti prestalo je šest mjeseci nakon donošenja Uredbe o sastavu i radu Suda,¹⁷ tj. u mjesecu travnju 1946. Svi postupci

¹⁴ Izvještaj rektora T. Varičaka za izradu ove Spomenice, str. 3–5 (rukopis).

¹⁵ Na sjednici Sveučilišnog senata od 30. prosinca 1950. rektor A. Barac iznosi sadržaj razgovora s nadležnim ministrom za nauku i kulturu o tom pitanju: »Ministar (dr Miloš Žanko; *op. p.*) inzistira na principijelnosti u sveučilišnoj politici. Prigodom izbora nastavnika treba da odlučuje samo naučna kvalifikacija i pozitivan stav prema socijalističkoj izgradnji naše zemlje. Ne mogu se na fakultetima trpjeti razna društvanca, klike itd. koje pod različitim firmama obaraju kandidate koji im nisu počudni.«

U ekspoziju ministra za nauku i kulturu dra Miloša Žanka na prvom izvanrednom zasjedanju Sabora NRH 15. i 16. siječnja 1951. rečeno je o tom pitanju i slijedeće: ... »u tim pitanjima u nedozvoljenoj i štetnoj mjeri uzela je maha besprincipijelnost, zakulisne kombinacije i intrige i ne vodi se briga o interesima nastave. S druge strane, iako je očito da ima izvjestan broj nastavnika koji stručno ne zadovoljavaju, koji ne ispunjavaju savjesno svoju dužnost, fakultetska vijeća nisu se gotovo ni u jednom jedinom slučaju našla pobudena, da iz vlastite inicijative poduzmu mjere za pozivanje na odgovornost takvih nastavnika zbog njihova slaba rada, ni za ukidanje onih koji doista ne odgovaraju. Zatim, mi imamo pojavu da na nekim predmetima neki stari profesori, koji stoje pred penzijom, nemaju nikakvog nasljednika...« Sveučilišni list, 1951, br. 20.

¹⁶ Zakon o Sveučilišnom sudu časti od 8. rujna 1945, Zbornik zakona, uredaba i naredaba za godinu 1945, sv. VII, str. 403.

¹⁷ Uredba o sastavu i radu Sveučilišnog suda časti od 25. rujna 1945, isto VIII, str. 582.

koji do toga dana nisu bili dovršeni ustupljeni su redovnom disciplinskom sudu Sveučilišta. Na temelju čl. 6. Uredbe svi su nastavnici bili dužni da podnesu svojem dekanatu na posebnom obrascu prijavu o svome radu i djelovanju za vrijeme okupacije. Sud časti je – na osnovu tih prijavi i drugih podataka koje je sakupio – odlučivao da li ima razloga pokretati postupak protiv konkretnog nastavnika. U slučaju pokretanja postupka sud je označio konkretna djela zbog kojih se osumnjičenik okrivljuje. Nadležni fakultet je određivao istražnu komisiju, koja je trebala preslušati okrivljenika, eventualne prijavitelje i oštećenike, te provesti sve potrebne dokaze. Sveučilišni sud časti je na osnovu izvještaja komisije nakon sumarnog saslušanja okrivljenika i njegova branitelja odlučivao tajnim glasanjem da li će se postupak obustaviti ili osuditi okrivljenika. Kada je postojala mogućnost da okrivljenik bude osuđen na kaznu umirovljenja ili uklanjanja sa Sveučilišta, onda se određivala glavna usmena rasprava. Protiv odluka istražnih organa suda časti nije bilo pravnog lijeka.

Prema spisima Sveučilišnog suda časti, koji se čuvaju u arhivu Rektorata, može se utvrditi da je na čitavom Sveučilištu bio u prvoj polovini 1946. vođen postupak protiv 30-orice nastavnika: presuđeno je 5 a redovnom disciplinskom sudu predano 8 nastavnika; u 17 predmeta postupak je bio obustavljen zbog pomanjkanja objektivnog učina ili subjektivne krivnje osumnjičenoga.¹⁸

Inače, za nastavnike nisu bili doneseni neki posebni disciplinski propisi; na njih su se primjenjivali opći propisi o odgovornosti državnih službenika. Na Sveučilištu je osnovan jedinstveni disciplinski sud za nastavnike i službenike Sveučilišta koji Sveučilišni senat svake godine bira. Senat bira i disciplinskog tužitelja, njegova zamjenika, te odgovarajući broj zamjenika članova disciplinskog suda. Izabrane članove suda potvrđuje odn. imenuje ministar za nauku i kulturu.

Koliko se moglo utvrditi iz spisa, broj disciplinskih postupaka protiv nastavnika bio je malen, a postupak je u pravilu trajao dugo. U analima je posebno ostao zabilježen disciplinski postupak protiv ing. Rajka Kuševića, profesora Tehničkog fakulteta. Postupak se vodio javno, u auli Sveučilišta, u mjesecu lipnju 1952. godine zbog nekih propusta nastavnika koji su doveli i do štrajka studenata Tehničkog fakulteta.¹⁹

U nekoliko navrata došlo je do umirovljenja pojedinih nastavnika prije navršenih godina službe, odnosno godina života propisanih za mirovinu, i do administrativnog uklanjanja s fakulteta onih nastavnika za

¹⁸ Na pojedinim fakultetima vođen je postupak pred Sveučilišnim sudom časti kako slijedi: 1. Bogoslovski fakultet: jedan nastavnik presuđen, u 3 predmeta postupak obustavljen, jedan nastavnik umirovljen. 2. Pravni fakultet: 2 slučaja predana redovnom disciplinskom sudu, u 3 predmeta postupak obustavljen. 3. Filozofski fakultet: 3 nastavnika presuđena, 2 predana redovnom disciplinskom sudu, u 5 slučajeva postupak obustavljen, 2 nastavnika umirovljena. 4. Medicinski fakultet: jedan nastavnik presuđen, u 7 slučajeva postupak obustavljen. 5. Tehnički fakultet: 3 slučaja predana redovnom disciplinskom sudu. 6. Veterinarski fakultet: u jednom slučaju postupak obustavljen. 7. Poljoprivredno-šumarski fakultet: jedan slučaj predan redovnom disciplinskom sudu, u 3 slučaja postupak obustavljen – Arhiv Rektorata sveučilišta, fascikl: Sveučilišni sud časti 1946. god.

¹⁹ O tom postupku i o događajima u vezi s tim vidi поближе Sveučilišni list br. 33, 1951; Studentski list br. 17 i br. 18, 1952.

koje su nadležne državne vlasti zaključile da svojim djelovanjem bitno otežavaju sređivanje prilika na fakultetima ili provođenje nužnih reformi u nastavi i znanstvenim istraživanjima.²⁰ Najdrastičniji takav slučaj bilo je premještanje sedmorice nastavnika sa Sveučilišta u siječnju 1952. godine, kada je vlada NRH iz spomenutih razloga premjestila upravnim aktom sa Sveučilišta 4 nastavnika Tehničkog fakulteta, 2 Poljoprivredno-šumarskog i 1 Medicinskog fakulteta.²¹ Tom aktu vlade prethodile su u dnevnoj štampi i tjedniku »Naprijed« javne kritike negativnih postupaka na pojedinim fakultetima.

U razgovoru s rektorom prof. F. Bošnjakovićem dr Miloš Žanko, ministar-predsjednik Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu, obrazložio je spomenutu vladinu odluku činjenicom da »navedeni profesori nisu udovoljavali svojoj dužnosti u provođenju zadataka sveučilišnih profesora u onoj mjeri, kako se od njih očekivalo i moglo očekivati«. Nadodao je »da autonomija ne može ići dotle da se njome zaštićuju oni koji ne udovoljavaju svojim dužnostima«. ²² Sveučilišni senat je, poslije duže diskusije, na prijedlog rektora zaključio da se radi o »kršenju autonomije bez obzira na formalnu juridičku ispravnost rješenja«. ²³ Vladin akt o premještanju sveučilišnih profesora nije se, naime, protivio tadašnjim pozitivnim propisima, jer je predratni sveučilišni zakon bio ukinut, a novi još nije bio donesen. Po Zakonu o državnim službenicima, po kojem su se ravnali i radni odnosi sveučilišnih nastavnika, svi su službenici bili premjestivi, pa i sveučilišni nastavnici.²⁴

Međutim, takvi su sukobi između nadležnih državnih organa i sveučilišnih nastavnika bili i malobrojni i rijetki. Najveći broj sveučilišnih nastavnika savjesno je izvršavao svoje mnogobrojne obaveze prema socijalističkoj društvenoj zajednici.

²⁰ Vidi, na pr., diskusiju na sjednici Sveučilišnog senata od 27. travnja 1946. o umirovljenju prof. Đure Nenadića i otpuštanju iz službe prof. ing. V. Setinskog.

²¹ Radilo se o profesorima Nikoli Paukoviću, Rikardu Podhorskom, Milku Sinkoviću i Vladimiru Žepiću s Tehničkog fakulteta, Mihovilu Gračaninu i Stjepanu Poštiću s Poljoprivredno-šumarskog i Rikardu Hauptfeldu s Medicinskog fakulteta.

²² Izvještaj rektora Sveučilišnom senatu o razgovoru s min. Žankom. Zapisnik sjednice Sveučilišnog senata od 26. siječnja 1952.

²³ Zaključak sjednice Sveučilišnog senata od 26. siječnja 1952.

²⁴ Predsjednik vlade NRH u razgovoru s rektorom Bošnjakovićem složio se da akt vlade predstavlja »krnjenje autonomije, ali da je ono bilo potrebno zbog sređivanja prilika na Sveučilištu. Vlada je donijela odluku bez konzultiranja sveučilišnih vlasti, jer se smatralo da je bolje da se sveučilišne vlasti u to ne miješaju. Opozivanje premještaja ne dolazi u obzir [...] titula profesora je stečeno pravo, te se ovim dekretima ne gubi. Misli da bi se premještene profesore moglo penzionirati kao profesore, u koliko ne žele nastupiti nova mjesta, sve u granicama Zakona o socijalnom osiguranju«. (Izvještaj rektora na sjednici Sveučilišnog senata 1. ožujka 1952.)

O tom pitanju dao je izjavu »Sveučilišnom listu« prof. dr Ivo Babić, tadašnji predsjednik Odbora za visoke škole i naučne ustanove u Savjetu za prosvjetu, nauku i kulturu NRH. On je istakao da se s aktom vlade slaže »jer kod pojedinih sveučilišnih profesora još uvijek ima pojava otvorene samovolje [...] mišljenja da mi nismo nikome odgovorni za svoj rad [...] samovoljnog odbijanja vršenja sveučilišnih dužnosti [...] odbijanja svakog planiranja naučno-istraživačkog rada«. Sveučilišni list br. 40, 1952.

4. *Statistička analiza rasta.*²⁵ U šk. god. 1945–46. radila su na Sveučilištu 193 stalna i 86 honorarnih nastavnika, te 60 stalnih suradnika i 6 honorarnih.²⁶ Na kraju tog razdoblja tj. potkraj šk. god. 1953–54. porastao je broj stalnih nastavnika na 298, honorarnih na 190, stalnih suradnika na 552, a honorarnih na 93. Računajući u postotku, broj stalnih nastavnika porastao je u 9 godina promatranog razdoblja za 53%, honorarnih nastavnika za 123%, a suradnika (stalnih i honorarnih) za 222%.

Prema ukupnom broju nastavnog osoblja potkraj ovoga razdoblja fakulteti se mogu svrstati ovim redoslijedom: 1. Tehnički fakultet – 134 nastavnika i 164 suradnika; 2. Medicinski fakultet – 44 nastavnika i 218 suradnika; 3. Filozofski fakultet – 63 nastavnika i 63 suradnika; 4. Poljoprivredno-šumarski fakultet – 63 nastavnika i 48 suradnika; 5. Prirodoslovno-matematički fakultet – 63 nastavnika i 47 suradnika; 6. Veterinarski fakultet – 35 nastavnika i 52 suradnika; 7. Ekonomski fakultet – 38 nastavnika i 16 suradnika; 8. Pravni fakultet – 27 nastavnika i 12 suradnika; 9. Farmaceutski fakultet – 13 nastavnika i 19 suradnika; 10. Bogoslovski fakultet – 12 nastavnika i 3 suradnika (u šk. god. 1951–52).

Na početku promatranog razdoblja ukupan broj nastavnika i suradnika, uključivši i honorarno osoblje, iznosio je 479 nastavnika prema 7.465 upisanih studenata u šk. god. 1945–46. Na kraju promatranog razdoblja tj. u šk. god. 1953–54. taj odnos je određen omjerom od 933 nastavnika prema 13.149 studenata, odnosno u postotku 195% prema 175%, što znači da je broj nastavnika rastao nešto bržim tempom od broja studenata.

5. *Društvena uloga nastavnika.* Više stotina nastavnika zagrebačkog Sveučilišta radilo je punih devet godina u izvanrednim prilikama poslijeratne obnove. Njihov rad bio je otežan mnogim objektivnim okolnostima – nedostatkom prostora, slabom tehničkom opremom laboratorija i kabineta, relativno malim brojem nastavnog osoblja i slabom prethodnom spremom studenata koji su se iz rata vratili u školske klupe. Nastavnici su u takvim uvjetima morali ulagati mnogo truda da dadu što prije nove stručnjake koje je porušena zemlja hitno očekivala. Gotovo na svim fakultetima u tom razdoblju izrađeni su novi nastavni planovi i programi u suradnji sa studentskim organizacijama i stručnjacima iz prakse. Zemlji su bili potrebni stručnjaci širokog profila koji se mogu i moraju snaći u raznovrsnim problemima društvene i privredne prakse. U društvenim naukama trebalo se napose boriti za učvršćenje marksističke misli. Režimi studija trebali su priviknuti studente na redovan i stalan napor, a s druge strane ostaviti im dovoljno vremena za kulturno i idejno obrazovanje. Trebalo je napose organizirati izvanredni studij, urediti seminare, popodneva predavanja i večernje kružoke, da bi i

²⁵ Podaci uzeti iz statističkog pregleda nastavnika, suradnika i studenata Sveučilišta u Zagrebu izrađenog za ovu Spomenicu.

²⁶ U ovom razdoblju nisu poznati podaci o suradnicima u nastavi na Medicinskom i Tehničkom fakultetu. Kako su ti fakulteti imali najveći broj suradnika – kako stalnih tako i honorarnih – to gornji broj suradničkih mjesta treba barem potrostručiti. U šk. god. 1948–49, ukupan broj suradnika na Sveučilištu, uključivši i Medicinski i Tehnički fakultet, iznosio je 336 stalnih i 26 honorarnih suradnika.

studenti u redovnom radnom odnosu mogli dopunjavati svoje obrazovanje. Mnogi nastavnici uložili su stotine radnih sati, svoje dugogodišnje iskustvo i dobru volju da se dođe do što boljih rješenja.

Nastavnici su u tom razdoblju pripremili za svoje studente veći broj udžbenika i skripata nego u čitavom 23-godišnjem razdoblju stare Jugoslavije. Treba osobito istaći plodnu suradnju velikog broja znanstvenih radnika naših fakulteta s privrednim organizacijama. Čitavi nastavnički kolektivi prema hitnim potrebama zemlje zdušno su pomagali da se ona što prije digne iz ruševina i obnovi. Stari fakulteti pomagali su u otvaranju novih. Na mnogobrojnim interfakultetskim konferencijama pripremljene su stotine referata s ciljem da se istraže nove znanstvene i pedagoške metode organiziranog rada na Sveučilištu.

Mnogi nastavnici angažirali su sebe kompletno u društvenom radu – u partijskim organizacijama, u organizacijama Narodnog fronta, u sindikatima; pomagali su svojim studentima u stručnim kružocima, odlazili u pokrajinske centre da predaju izvanrednim studentima; održavali mnogobrojna predavanja u sindikalnim podružnicama, stručnim udruženjima i klubovima, narodnim sveučilištima, radnicima u tvornicama – svagdje gdje ih se zvalo i gdje su bili potrebni.

Mnogi nastavnici otišli su sa svojim studentima na Omladinsku drugu, autoput Bratstvo-Jedinstvo i na druge radne akcije. Bilo je to herojsko doba obnove i izgradnje, kada se društvena obaveza i samoprijeor u izvršenju zadatka pretpostavio svakoj materijalnoj naknadi.

VIII. STUDENTI. – 1. *Upis.* Na fakultete Sveučilišta u Zagrebu mogli su se upisati kao redovni slušači prvenstveno svršeni učenici gimnazija, realnih gimnazija i realki. Dne 1. listopada 1945. ministar industrije i rudarstva donio je u svojstvu resornog ministra Rješenje da se za redovite slušače na Tehničkom fakultetu mogu upisati i svršeni učenici srednjih tehničkih škola, i to na odgovarajućim odsjecima Tehničkih fakulteta, a pod jednakim uvjetima kao svršeni učenici gimnazija.¹ Analogno rješenje donio je ministar poljoprivrede i šumarstva o prijelazu svršenih učenika srednjih poljoprivrednih škola na poljoprivredni odsjek Poljoprivredno-šumarskog fakulteta, a svršenih učenika srednjih šumarskih škola na šumarski odsjek istog fakulteta.² Vlada NR Hrvatske donijela je 6. studenog 1945. *Uredbu o upisu svršenih učenika srednjih stručnih škola na fakultete Sveučilišta u Zagrebu.*³ Uredba je ponovila sadržaj dvaju prethodnih rješenja s nadopunom da se na Filozofski fakultet mogu upisati svršeni učenici učiteljske škole, a na Medicinski fakultet i svršeni učenici srednjih medicinskih škola i škola za medicinske sestre. Osnovni razlog za donošenje te Uredbe bila je želja nadležnih organa da se otvori put demokratizaciji upisa studenata na fakultete, jer je u staroj Jugoslaviji to bio isključiv privilegij gimnazijskih maturanata.

¹ Rješenje o upisu apsolvenata srednjih tehničkih škola na Tehnički fakultet, Zbornik zakona, uredba i naredaba za god. 1945 (u daljnjem tekstu Zbornik), br. 403, str. 645.

² Rješenje o prijelazu sa srednjih poljoprivrednih i šumarskih škola na Poljoprivredno-šumarski fakultet, Zbornik za god. 1945, br. 575, str. 733.

³ Zbornik za god. 1945, br. 671, str. 818.

Stručna ministarstva, pod kojima su se pojedini fakulteti u to vrijeme nalazili, bila su dužna da – s obzirom na potrebe stručnog kadra – odrede na početku svake školske godine broj slušača koji će se s pojedinih vrsta stručnih škola moći upisati na fakultete. Republička planska komisija odobravala je ukupan broj studenata koje svaki fakultet može upisati. Ona je jedina bila nadležna da odobri povećanje planiranog broja upisa. Nadležno ministarstvo je na prijedlog pojedinog fakultetskog vijeća određivalo uvjete pod kojima će se vršiti upisi studenata na svaki pojedini fakultet.

Studenti su bili dužni da podnesu fakultetu na koji se žele upisati tzv. *pretprijavu*; u njoj su morali dati iscrpno obrazloženje zašto žele studirati na konkretnom fakultetu, a morali su naznačiti i alternativni fakultet u koji se žele upisati u slučaju da im se ne odobri upis na željeni fakultet.⁴

Na konferenciji koju je rektor održao 12. rujna 1947. s predstavnicima fakulteta o planskom upisu studenata u šk. god. 1947–48. bilo je zaključeno da će oni fakulteti na kojima se prijavi prevelik broj slušača prve godine sastaviti *posebnu komisiju za upis* u koju će ući: dekan, prodekan, dvojica nastavnika koje dekan odredi i dva predstavnika Narodne omladine dotičnog fakulteta. Komisije su morale do 5. listopada 1947. izvršiti izbor prijavljenih studenata. Komisije su bile ovlaštene da same odrede kriterije izbora studenata. Oni fakulteti na kojima se prijavio manji broj kandidata od planiranog broja upisa ovlašteni su da mogu odmah upisati sve prijavljene kandidate.⁵

Pošto je iskrsnuo niz spornih pitanja u vezi s upisom studenata u prvi semestar, to su na konferenciji rektora i dekana održanoj 26. rujna 1947. doneseni ovi zaključci:⁶ Kad fakultetske komisije završe rad, dekanat fakulteta treba odmah objaviti na oglasnoj ploči koje je kandidate komisija primila i oni treba odmah da se upišu. Prijave studenata ne daju prioritet kod definitivnog prijema na fakultet. Neprimljene kandidate treba pozvati da se još istog dana upišu na druge fakultete gdje nije popunjen planom predviđeni broj. Potonji će fakulteti upisati te slušaće redom kako dolaze, dok ne popune planom predviđeni broj. Neprimljene kandidate fakulteti će uputiti da se prijave u Rektorat Sveučilišta, koji će popis svih neprimljenih kandidata iznijeti pred Sveučilišni senat radi ravnomjernog raspoređivanja na preostala prazna mjesta. Na sjednici je zaključeno i to da fakulteti mogu do 10% prekoračiti planom odobren broj studenata.

Prioritet upisa imali su maturanti koji su maturirali na području NRH, bez obzira na republičku pripadnost i bez obzira da li su maturirali iste školske godine kada se upisuju ili koje od prethodnih godina.

⁴ Obavijest rektorata Sveučilišta u Zagrebu od 17. kolovoza 1948. o upisu na Sveučilište u Zagrebu. Red predavanja u zim. sem. šk. god. 1948–49.

⁵ Zapisnik sjednice konferencije dekana i rektora od 12. rujna 1947. Na toj je konferenciji zaključeno i to da će se od studenata prilikom upisa ubirati samo 100 d za Ured za socijalnu i zdravstvenu zaštitu studenata, te 20 d za Sveučilišnu knjižnicu. »Laboratorijske takse ili bilo kakove druge pristojbe ili naplate ne smiju se ubirati«.

⁶ Zapisnik sjednice konferencije rektora i dekana od 26. rujna 1947.

Maturanti iz drugih republika mogli su se upisati na Sveučilište jedino na osnovu spiskova koje su ministarstvu prosvjete NRH podnijela odgovarajuća ministarstva narodnih republika.⁷

Te mjere planskog upisa studenata opravdavale su se interesima cjelokupne narodne zajednice koja je morala prvenstveno forsirati upis na deficitarne struke. U tadašnjim uvjetima poratne obnove nije na šoj zemlji moglo biti svejedno da li će životni put nekoliko stotina mladih studenata biti pogrešno usmjeren; planska privreda morala je voditi strogo računa o perspektivama zaposlenja u pojedinim strukama. Priliv svih mogućih vrsta maturanata na Sveučilište ugrozio bi ravnotežu između srednjih i visokostručnih kadrova, a upis slušača preko normalnih kapaciteta fakulteta ugrožavao bi i kvalitet nastave i mogućnost znanstvenog rada, naročito mladih nastavnika.

S druge strane, činjenica je da je takvo administrativno planiranje studenata – pri kojem fakulteti nisu ni bili uvijek dovoljno konzultirani – sprečavalo proklamiranu slobodu u izboru zvanja. Mnogi kandidati bili su raspoređeni protiv svoje volje na fakultete, odnosno odsjeke i grupe, za koje nisu pokazivali ni ljubavi ni zalaganja.

Osnovni kriterij za prijem studenata u prvim poslijeratnim godinama bile su materijalne ocjene i razredne svjedodžbe, te podaci o socijalnom porijeklu studenata. Fakultetske komisije mnogo su se trudile da u tim okvirima pronađu najbolje kriterije za izbor, ali na osnovu samih papira, svjedodžbi i studentskih prijavnica teško je bilo izbjeći i pojedine aproksimativne i pogrešne odluke.⁸ Zbog toga se već rano javila misao da solidno organizirani prijemni ispiti pružaju bolju mogućnost realne selekcije na tzv. suficitnim fakultetima.

Međutim, tek u proljeće 1951, na sastanku rektora i republičkih resornih ministara u Savjetu za nauku i kulturu vlade FNRJ, utvrđene su opće smjernice za provođenje natječaja prilikom upisa studenata. »Organizacija upisa na sveučilištu« – navodi se u smjernicama – »sprovodit će se u okviru plana upisa preko prijemnog konkursa (natječaja) koji će propisati svi fakulteti vodeći računa o specifičnostima pojedinih studija i različitosti stanja na pojedinim sveučilištima. Prijemnim konkursom može se predvidjeti i *prijamni ispit* (potcrt. H. S.) u cilju provjeravanja sklonosti kandidata i njihove predspreme za određeni studij. Prilikom izbora kandidata uzet će se također u obzir svi oni elementi koji mogu dati pravilnu sliku o kandidatu, a naročito uspjeh u srednjoj školi i preporuke nastavnog kolektiva njegove gimnazije.«⁹

⁷ Izvor naveden u bilj. 4.

⁸ Većina fakulteta primala je u prvom redu one studente koji su se u svojoj pretprijava orijentirali na konkretan fakultet. Utvrđena je činjenica da studenti odbijeni sa tzv. suficitarnih fakulteta u pravilu predstavljaju balast za tzv. deficitarne fakultete, pa da prema njima treba primijeniti strožiji kriterij kod prijema.

⁹ O tome vidi Ninoslav Lovrić, Prijamni ispiti na Sveučilištu, Sveučilišni list, 1951, br. 21.

Uvođenje natječaja i prijamnih ispita za studij na Sveučilištu. – redakcijski članak Sveučilišnog lista, 1951, br. 30.

¹⁰ Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NRH donio je na početku 1952. rješenje da se daci srednjih stručnih škola mogu upisati na odgovarajući stručni fakultet pod uvjetom da prije toga polože ispit zrelosti na gimnaziji. Ta je mjera tada bila donesena kao prepreka neopravdanom osipanju srednjega stručnog kadra koji je u privred-

U promatranom razdoblju između 1945–54. najveći broj studenata na Sveučilištu upisan je između 1947. i 1950. godine. Pri kraju razdoblja uvodi se više novih mjera: prijamni ispiti na većini fakulteta, ograničenje upisa đaka srednjih stručnih škola,¹⁰ oštriji režimi studija, ukidanje masovnog stipendiranja. Sve te mjere dovele su u daljnje tri školske godine do osjetnog opadanja – u stvari, normaliziranja upisa novih studenata. Ali mjere u ograničenju upisa izazvale su i oštru reakciju pogođenih učenika i njihove rodbine. Dijelom pod pritiskom kampanje u štampi i drugih intervencija Savezno izvršno vijeće donosi u srpnju 1953. svoje poznate odluke kojima proklamira načelno pravo slobodnog upisa za sve studente.¹¹

U međuvremenu je doneseno više uredaba i pravila o redovnom i izvanrednom studiju. Izvanredan studij bio je reguliran saveznim propisima, a redovan studij republičkim.

Dne 8. prosinca 1947. objavljena je Uredba Savezne vlade o *izvanrednom studiranju*. Kao izvanredni slušači mogle su se upisati osobe s propisanom prethodnom školskom kvalifikacijom koje zbog zaposlenosti u privredi ili drugim službama nisu mogle redovno posjećivati predavanja i vježbe na fakultetu. Razlog za donošenje te uredbe objašnjen je u njenom čl. 1. ovim riječima: »Ispunjenje zadataka povećanja broja stručnjaka s fakultetskom spremom postavljenog Petogodišnjim planom, kao i omogućavanje više stručne naobrazbe kadrovima sa *srednjom stručnom školom*.« Izvanredni studenti morali su podnijeti fakultetu odgovarajuću potvrdu poduzeća, odnosno ustanove u kojoj rade, o nemogućnosti redovnog posjećivanja predavanja i vježbi na fakultetu. Osobe koje su završile srednju *stručnu* školu morale su pridonijeti i ocjenu stručne sposobnosti pokazane u službi kao i mišljenje administrativno-operativnog rukovodioca poduzeća da li je umjesno da dotični radnik produži školovanje na fakultetu.¹²

U provođenju Uredbe o izvanrednom studiranju važna su dva zaključka koja je Sveučilišni senat donio: 1. U indeksu izvanrednog slušača nije potreban ni prvi ni drugi potpis nastavnika;¹³ 2. Redoviti studenti mogu upisati izvanredni studij i koristiti se pogodnostima izvanrednog studija samo tada ako su ispunili sve uvjete redovnog studenta.¹⁴ Taj je zaključak bio potreban kako bi se onemogućio prijelaz u izvanredni studij iz špekulantskih razloga da se mimooidu stroži uvjeti režima redovnog studija.

Upis i polaganje ispita izvanrednih studenata regulirani su kasnije *Pravilnikom o izvanrednom studiranju na Sveučilištu u Zagrebu* od 12. ožujka 1949.¹⁵ i *Uputstvom o izvanrednom studiranju*, koje je donijelo Ministarstvo za nauku i kulturu vlade FNRJ.¹⁶ Pravilnik o izvanrednom

nim pogonima bio isto toliko važan element kao i visokokvalificirani stručnjaci. Smatralo se, nadalje, da ispit zrelosti na gimnaziji daje onu solidnu opću spremu bez koje se ne može pratiti teoretski studij na fakultetu.

¹¹ O tome v. dalje u tekstu.

¹² Izvor naveden u bilj. 4.

¹³ Sjednica Sveučilišnog senata od 26. siječnja 1948.

¹⁴ Sjednica Sveučilišnog senata od 22. lipnja 1948.

¹⁵ Narodne novine 1949, br. 21. Prestao važiti prema utvrđenju u uredbi br. 195, Narodne novine 1954, br. 18.

¹⁶ Službeni list FNRJ 1949, br. 34.

studiranju na Sveučilištu propisuje u st. 3 čl. 3. da je izvanredni student dužan prilikom prvog upisa podnijeti ovjereni prijenos akta kojim se osniva njegov radni odnosno službenički odnos. Osobe sa srednjom *stručnom* školom mogu se upisati kao izvanredni studenti na odgovarajući fakultet odnosno odsjek ili grupu samo pod uvjetom da su u službi zaposleni najmanje godinu dana. Ispunjenje tog uvjeta nije bilo potrebno za upis na Pravni, Ekonomski i Filozofski fakultet. Ako izvanredni student zanemaruje službu, može administrativno-operativni rukovodilac, odnosno organ koji je nadležan za postavljanje službenika, predložiti dekanatu Fakulteta da mu se izvanredno studiranje prekine. Rješenje o prijedlogu za prekid izvanrednog studiranja donosi dekan Fakulteta. Student je imao pravo žalbe Komitetu za naučne ustanove, sveučilište i visoke škole (čl. 6. Pravilnika).

Na sjednici Sveučilišnog senata od 18. prosinca 1948. upućene su Komitetu za naučne ustanove, sveučilište i visoke škole ove primjedbe u pogledu provođenja u život propisa novog Pravilnika:

»1. Fakulteti u postojećim prilikama nisu u stanju organizirati posebne vježbe za izvanredne studente.

2. Na Medicinskom i Veterinarskom fakultetu izvanredan je studij nemoguć ne samo bez pohađanja vježbi, nego i bez pohađanja predavanja zbog demonstracije materijala i pacijenata. Osim toga, izvanredni studij na tim fakultetima – od petog semestra dalje – nije moguć zbog kliničkih predmeta.

3. Svi su fakulteti mišljenja da se u tečaju od 15 dana ne može savladati gradivo niti jednog semestra, a kamoli jedne godine. S toga predlažu da se taj tečaj održava početkom godine, da bi se na njemu dala najneophodnija uputstva za rad izvanrednih studenata tokom odnose godine.«

Zbog tih opravdanih prigovora fakulteta Savezna vlada donijela je 18. prosinca 1950. novu *Uredbu o izvanrednom studiranju*,¹⁷ kojom su stavljeni izvan snage Savezna uredba iz 1947. godine i Uputstvo iz 1949. Po novoj Uredbi može izvanredno studiranje postojati samo na pravnim, ekonomskim i filozofskim fakultetima. Ukidaju se propisi o određenom radnom stažu i ocjene stručne sposobnosti izvanrednih studenata. Na ostalim fakultetima može se izvanredno studiranje po pravilu odobriti samo osobama koje su već završile neki fakultet. Izuzetno mogu i redovni studenti »koji pokazuju uspjeh u studiju i naročito interesiranje za pojedine grane nauke i umjetnosti« *istodobno* studirati kao *izvanredni* studenti na drugom fakultetu ili umjetničkoj akademiji gdje se te grane izučavaju (čl. 2). Ustanova ili poduzeće u kojem je izvanredni student zaposlen dužni su da mu olakšaju studij davanjem potrebnih dopusta, oslobađanjem od izvanrednih obaveza u službi, rasporedom na posao iste ili srodne struke. Ti su se propisi, na žalost, slabo poštovali u praksi, pa je izvanredni studij počeo ubrzo stagnirati. Uredba, nadalje, propisuje da izvanredni studenti koji ne polože ispite u određenim rokovima mogu izgubiti pravo na izvanredno studiranje. Dotadašnji izvan-

¹⁷ Službeni list FNRJ 1950, br. 59.

redni studenti, koji su studirali na fakultetima u kojima se Uredbom više ne predviđa izvanredni studij, mogu ipak završiti studije u statusu izvanrednog studenta.

U rujnu 1948. godine Komitet za naučne ustanove, Sveučilište i vi-soke škole NRH propisao je *Pravila o upisivanju, pohađanju predavanja i polaganju ispita redovitih studenata Sveučilišta u Zagrebu*.¹⁸ U pogle-du upisa Pravila propisuju da nitko ne može biti istodobno upisan na dva ili više fakulteta, odnosno na dva ili više odsjeka odnosno grupa istog fakulteta. Prelaženje s fakulteta na fakultet, odnosno s odsjeka na odsjek ili grupe na grupu istog fakulteta nije dopušteno. Tko je završio jedan fakultet može se samo kao izvanredni student upisati na drugi fakultet, odnosno na drugi odsjek ili grupu. Studentu koji bez opravda-nog razloga ne upiše naredni semestar može fakultetsko vijeće oduzeti pravo na redovno studiranje (čl. 2). Za cijelo vrijeme studija može se ponoviti samo jedna školska godina.

U toku 1948. godine doneseni su posebni pravilnici o nastavi od-nosno nastavni planovi za sve fakultete Sveučilišta. U njima su detalj-nije regulirani uvjeti za upis i režimi studija pojedinih fakulteta. Pišući o stabilizaciji režima studija na Sveučilištu u to vrijeme, rektor Andrija Mohorovičić napisao je: »Opći naponi oko stabilizacije ekonomskog osi-guranja studenata kao i stabilizacije naučnih osnova, naponi oko po-boljšanja radnih uslova na Fakultetima izgradnjom novih objekata, stvorili su uslove za prijelaz na stabilizirani stroži režim studija [...] koji će potpuno jasno utvrditi primjerice pitanja upisivanja, ispitnih rokova, pohađanja predavanja i vježbi, što će biti obaveza za sve redo-vite slušače [...], i apsolventi neće moći neograničeno zatezati sa svo-jim diplomiranjem [...] provođenjem tih mjera postignut ćemo i na Sveučilištu onaj potrebni intenzitet rada kao i potrebnu kvalitetu.«¹⁹

Dne 30. prosinca 1950. stupila su na snagu *nova Pravila o redov-nom studiranju na Sveučilištu u Zagrebu*, koja je propisao Sveučilišni senat uz suglasnost ministra za nauku i kulturu.²⁰ Ta se Pravila ponovo vraćaju na načelo da su gimnazijski maturanti prvenstveni izvor stude-nata. U pogledu upisa maturanata srednjih stručnih škola postavljeno je nadležnim organima da posebnim propisima odluče kada i pod kojim uvjetima će im dopustiti upis. Zabrana o istodobnom upisu dvaju fa-kulteta ostala je i dalje na snazi s tim da u iznimnom slučaju može Sve-učilišni senat osobi koja je završila jedan fakultet odobriti daljnji re-dovni studij na drugom fakultetu, a na osnovu mišljenja završenog fa-kulteta i u suglasnosti s organom koji vrši planski raspored diplomiranih kadrova odnosno struke. Dotle se, međutim, mogao odobravati samo upis u izvanredne studente. Apsolutna zabrana prijelaza s fakulteta na fakultet iz prethodnih Pravila ublažena je odredbom da je rektor Sve-učilišta – u okviru kvote planskog upisa – ovlašten u naročito opravda-

¹⁸ Narodne novine 1948, br. 78.

¹⁹ Andrija Mohorovičić, O stabilizaciji režima studija na Sveučilištu, Stu-dentski list 1948, br. 11.

²⁰ Tekst pravila vidi u Redu predavanja Sveučilišta u Zagrebu za zim. sem. šk. god. 1951/52, str. 237–239.

nim slučajevima dopustiti prijelaz s fakulteta na fakultet, a dekan prijelaz s odsjeka na odsjek ili s grupe na grupu istog fakulteta (st. 3 čl. 2. Pravila).

Kako je već naprijed spomenuto, ograničenja prava upisa na pojedine fakultete, a napose ograničenja prava upisa učenika srednjih stručnih škola, izazvale su bučne proteste i kampanju u zainteresiranim krugovima s ciljem da se ti propisi izmijene. Savezno izvršno vijeće je pozivom na čl. 9. i 79. Ustavnog zakona, a u »svrhu zaštite prava građana da se pod jednakim uvjetima školuju u svim školama u zemlji«, donijelo dvije važne odluke u tom pravcu: 1. Odluku o pravu upisa na fakultete svršenih učenika srednjih škola za opće obrazovanje²¹ i 2. Odluku o pravu upisa na fakultete svršenih učenika srednjih stručnih škola.²²

U prvoj odluci deklarira se načelno pravo svakog učenika koji je završio gimnaziju i položio maturu da se upiše na bilo koji fakultet u zemlji. Tim su također derogirani i svi dotadašnji propisi o planskom upisu kadrova. Izuzetno je bilo dopušteno da se na fakultetima – koji iz tehničkih razloga ne mogu organizirati nastavu za sve prijavljene studente – uvedu iznimno »tečajevi za prijem« novih studenata u šk. god. 1953–54.

U drugoj odluci priznato je i svima svršenim učenicima srednjih stručnih škola pravo upisa na fakultete *odgovarajuće* struke, ako su ti učenici nakon svršene srednje stručne škole proveli *dvije godine na praktičnom radu u struci*. Republička izvršna vijeća trebala su odrediti na koje će se fakultete odnosno odsjeke fakulteta moći upisati svršeni učenici pojedinih srednjih stručnih škola. Pošto su odluke pojedinih republičkih izvršnih vijeća sadržajno bile veoma različite, to je Savezno izvršno vijeće donijelo 10. srpnja 1954. novu *Odluku o upisu svršenih učenika srednjih stručnih škola na fakultete*.²³ Tom su odlukom za cijelu državu i sasvim detaljno određeni fakulteti na kojima se mogu upisati i građani što su završili odgovarajuće tipove srednjih stručnih škola. Dva mjeseca kasnije, novom Odlukom, prošireno je pravo upisa na fakultete i za preostale grupe srednjih stručnih škola koje nisu ušle u prvi popis.²⁴ Tendencija je bila, da se za sve moguće srednje stručne škole pronađu »odgovarajući« fakulteti.

Positivna namjera tih propisa nalazila se u činjenici da se htjela osigurati potpuna demokratičnost studija, ukidanje svakog birokratskog disponiranja ljudskim sudbinama. Ali stvarnost je bila jača od dobrih namjera zakonodavca. Slobodan upis iskoristili su sada svi oni srednji tehničari kojima se prijašnjih godina nije dopuštao upis na fakultete. Osobito je teška bila situacija na Tehničkom i Medicinskom fakultetu, te na nekim grupama Filozofskog fakulteta, gdje se broj upisanih studenata u prvoj godini gotovo potrostručio. Neki su fakulteti bili primorani da drže predavanja u dva ili tri turnusa, u prepunim dvoranama.²⁵ Zbog

²¹ Službeni list FNRJ 1953, br. 34. Odluka je stupila na snagu 2. rujna 1953.

²² Službeni list FNRJ 1953, br. 35. Odluka je stupila na snagu 7. rujna 1953.

²³ Službeni list FNRJ 1954, br. 29. Odluka je stupila na snagu 14. srpnja 1954.

²⁴ Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o upisu svršenih učenika srednjih stručnih škola na fakultete od 14. rujna 1954. Službeni list FNRJ 1954, br. 39.

²⁵ Tako su na nekim odsjecima Tehničkog fakulteta predavanja u prvom turnusu počinjala čak u 6 sati ujutro.

toga su se opet, silom stvarnosti, javili prijedlozi o prijemnim ispitima, ponovnom ograničenju slobodnog upisa đaka srednjih stručnih škola, pooštavanju režima studija, reorganizaciji sistema stipendiranja itd. Zbog svih tih okolnosti, Savezno izvršno vijeće je bilo primorano dopustiti da republička izvršna vijeća mogu na pojedinim fakultetima ponovo uvesti natječaj za prijem novih studenata, ako se na tim fakultetima ne može organizirati nastava za sve prijavljene studente.²⁶ Uvjete natječaja propisivao je Sveučilišni savjet na prijedlog fakultetskih savjeta. Vratila se, dakle, praksa koja je postojala prije odluke Saveznog izvršnog vijeća iz god. 1954.

2. *Disciplinska i društvena odgovornost studenata.* Dne 13. srpnja 1945. predsjedništvo ZAVNOH-a donijelo je *Zakon o poništenju akademskih naslova, diploma, ispita i semestara* na Sveučilištu u Zagrebu i na ostalim visokim školama na području Hrvatske.²⁷ Kao provedbeni propis tom zakonu vlada je donijela 19. srpnja 1945. *Pravilnik o sastavu i radu komisije za priznavanje akademskih naslova, diploma, ispita i semestara.*²⁸ Na temelju tih propisa predsjedništva ZAVNOH-a i Federalne Hrvatske bili su poništeni svi akademski naslovi, diplome i ispiti stečeni odnosno priznati na Sveučilištu od 10. travnja 1941. do 9. svibnja 1945. Oni su se mogli priznati jedino odlukom posebne fakultetske komisije, a na molbu zainteresirane osobe. Na svakom fakultetu osnovana je komisija od 6-orice članova za priznanje akademskih naslova, diploma, ispita i semestara stečenih za vrijeme okupacije. U tu komisiju delegiralo je nastavničko vijeće fakulteta trojicu predstavnika, dvojicu predstavnika delegirala je organizacija studenata fakulteta, a jednog predstavnika nadležno stručno ministarstvo. Sastav komisija moralo je odobriti nadležno ministarstvo.

Komisija je donosila rješenja na temelju molbe zainteresiranih. Za svako konkretno rješenje – pozitivno ili negativno – bila je potrebna većina glasova članova komisije. U slučaju podvojenosti odlučivao je glas predsjednika. Krajnji rok za podnošenje molbi nadležnoj komisiji bio je 30. rujna 1945. a naknadno je produžen do 31. prosinca 1945. Nakon toga roka nadležnost za odlučivanje prenesena je na posebnu komisiju koja je bila osnovana pri Ministarstvu prosvjete NRH, uz suglasnost svih zainteresiranih stručnih ministarstava. Molitelji, koji su propustili redovan rok za prijavu, morali su dokazati koji su ih razlozi spriječili da u propisanom roku podnesu molbu. Čl. 5. Pravilnika bilo je određeno da se molbe podnesene nakon 31. prosinca 1946. neće uzimati u rad. Međutim, Komitet za naučne ustanove, sveučilište i visoke škole mogao je, na temelju posebnog ovlaštenja, rješavati i molbe podnesene nakon toga roka.

Komisija nije mogla priznati: a) ispite koji su se polagali pod oružjem, odnosno u uniformama neprijateljskih i protunarodnih političkih organizacija i vojnih formacija; b) ispite od kojih su kandidati u cjelini ili djelomično bili oprošteni koristeći se raznim pogodovnim propisima

²⁶ Odluka o pravu upisa na fakultete svršenih učenika srednjih škola za opće obrazovanje od 17. lipnja 1955, Službeni list FNRJ 1955, br. 26.

²⁷ Zbornik za god. 1945, br. 21, str. 82.

²⁸ Isto, br. 128, str. 406.

bivše NDH; c) ispite kojima su kandidati pristupili preporukom političkih ili vojnih faktora; d) semestre potvrđene protiv propisa koji su vrijedili do 10. travnja 1941; e) semestre kojima zbog nedovoljno prijednog gradiva, i ispite kojima zbog nedostatne spreme i nedovoljno ozbiljnog shvaćanja ispitivača nije mogla biti postignuta odgovarajuća stručna sprema.²⁹

Nepriznavanje jednog ispita ili semestra povlačilo je za sobom nepriznavanje svih daljnjih semestara, ispita, diploma i akademskih naslova koji pretpostavljaju valjanost ranijeg ispita ili semestra.

Komisije su, međutim, priznale akademske naslove, diplome, ispite i semestre svima moliteljima za koje je nesumnjivo bilo utvrđeno da su postigli odgovarajuću stručnu spremu i da se svojim držanjem nisu ogriježili o interese narodnooslobodilačke borbe. O tome je, u slučaju sumnje, molitelj morao pridonijeti uvjerenje nadležnog kotarskog odnosno gradskog NOO-a.

O svim priznatim diplomama i akademskim naslovima komisije su izdale *nove isprave*. Na priznate svjedodžbe o pojedinačnim ispitima komisije su stavljale »klauzulu valjanosti«, čime su smatrani potvrđenima i svi propisani semestri. Semestre na temelju kojih nisu priznati nikakvi ispiti komisija je priznavala u samom indeksu. Žalbu o nepriznavanju molitelj je morao podnijeti nadležnom ministarstvu u roku od 15 dana po primitku rješenja. Nadležni ministar je mogao odluku fakultetske komisije potvrditi ili preinačiti i njegova je odluka bila konačna.³⁰

Na drugoj konferenciji Narodne studentske omladine Sveučilišta od 27. siječnja 1946. prihvaćena je t. 10. Rezolucije ova odluka: »Radi što uspješnijeg čišćenja našeg fakulteta i studentskih organizacija *treba* izabrati istražitelje, formirati *Časno vijeće studenata* koje će na javnim sudovima donošati prijedloge narodnim vlastima za uklanjanje protunarodnih elemenata s fakulteta i visokih škola.« Prva rasprava vijeća studenata održana je sredinom veljače 1946. Optužena su 6-orica studenata s raznih fakulteta radi »profašističke politike i sabotiranja rada Narodne studentske omladine« te isključena sa svih fakulteta u FNRJ.³¹ Godine 1946. održano je još nekoliko sličnih javnih suđenja reakcionarnim studentima. Primljene odluke Časnog vijeća studenata rektor je dostavljao Ministarstvu prosvjete, kao vrhovnoj nadzornoj vlasti, da ona donese o njima konačnu odluku.³² Sličnim postupkom eliminirale su partijske i studentske organizacije 1948. i 1949. godine deklarirane pristalice rezolucije Informbiroa. Konačne odluke o zahtjevima tih organizacija donosio je Komitet za naučne ustanove, sveučilište i visoke škole.

Sveučilišni senat donio je 8. listopada 1946, uz suglasnost Ministra prosvjete, *Privremeni disciplinski red za sveučilišne slušače*, koji je bio na snazi do 24. travnja 1953. Disciplinski sud za sveučilišne slušače bio je sastavljen od 7 članova, od kojih su četvorica bili sveučilišni nastav-

²⁹ Čl. 6. cit. Pravilnika.

³⁰ Ne raspoložemo tačnim podacima o broju poništenih ispita i diploma. Činjenica je da je kasnije u žalbenom postupku bio preinačen dio rješenja prvostepenih komisija.

³¹ Informativni bilten studenata zagrebačkog Sveučilišta, 1946, br. 9.

³² Zapisnik sjednice Sveučilišnog senata od 27. travnja 1946.

nici, a trojica studenti.³³ Predsjednika suda i trojicu sudaca nastavnika izabirao je Sveučilišni senat, a studente-suce određivao je Sveučilišni odbor Narodne studentske omladine. Disciplinskog tužioca izabirao je također Sveučilišni senat. Optužba za nečasna djela počinjena za vrijeme okupacije mogao je na disciplinskom sudu zastupati i određeni tužilac-student. Disciplinski red predviđa ove disciplinske kazne: a) opomenu ili ukor; b) poništenje tekućeg semestra; c) gubitak prava na upis i polaganje ispita za jedan ili dva semestra; d) isključenje sa Sveučilišta na neodređeno vrijeme; e) isključenje sa Sveučilišta zauvijek.

Disciplinska rasprava vodila se analogno raspravi pred *redovnim* sudom. Protiv presude optuženi i tužilac mogu izjaviti žalbu o kojoj rješava Ministarstvo prosvjete.³⁴

Sveučilišni senat je 28. veljače 1953. uz suglasnost predsjednika Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu, donio nova *Pravila o disciplinskoj odgovornosti studenata Sveučilišta u Zagrebu*. Kao disciplinski organ osniva se sada pri svakom fakultetu *prvostepeni disciplinski sud* za studente, dok u drugom stepenu sudu Disciplinski sud za studente pri rektoratu Sveučilišta. Disciplinski sudovi sastavljeni su od predsjednika i dvojice sudaca. Predsjednika i jednog člana bira iz redova nastavnika odgovarajuće fakultetsko vijeće, a trećeg člana suda određuje fakultetska organizacija Saveza studenata iz redova redovitih studenata. I drugostepeni disciplinski sud bio je sastavljen od trojice sudaca. Tim je dotadašnji glomazan i neefikasan sastav disciplinskog suda smanjen od 7 na 3 člana. Disciplinski prijestupi su čl. 4. novih Pravila bili preciznije formulirani i bitno dopunjeni. Članom 5. uvedene su ove *nove* kazne za disciplinske prijestupe: strogi pismeni ukor, poništenje semestra odnosno ispita na koje se odnosi disciplinski prijestup, isključenje s fakulteta odnosno sa Sveučilišta na dvije godine (umjesto predašnjeg propisa o isključenju na neodređeno vrijeme). Ta su Pravila stupila na snagu 24. travnja 1953. kada je prestao važiti i Privremeni disciplinski red od 1946. godine.

3. *Statistički podaci o studentima i diplomiranju*. U posljednjoj predratnoj godini (1940/41) bilo je na svim fakultetima Sveučilišta upisano ukupno 9.600 studenata. U prvoj poratnoj godini broj upisanih studenata iznosio je 7.465. Šk. god. 1946/47. upisano je 10.225 slušača. Zatim, u razdoblju od 1947–50. slijedi brzi porast broja upisanih – od 13.890 na 15.330 studenata. Tih godina upisali su se na Sveučilište svi oni koje je rat zaustavio u normalnom razvoju. Ali već u šk. god. 1951/52. dolazi do normalizacije upisa novih studenata, pa se njihov broj do kraja promatranog razdoblja kreće oko 13.000.

³³ Prof. Pravnog fakulteta Srećko Zuglia, koji je mnogo godina bio predsjednik, odnosno član Disciplinskog suda za studente, na sjednici Sveučilišnog senata od 30. listopada 1950. kritizirao je glomazni sastav Disciplinskog suda za slušače koji uopće ne odgovara svojoj svrsi. »Nema u čitavoj državi takvog suda« – rekao je – »koji bi bio tako glomazan i sastavljen od toliko članova. To je čitav Stol sedmorice, u koji ulaze četiri sveučilišna nastavnika i tri studenta koji moraju dangubiti oko najmanje sitnice, naročito zbog čekanja da se čitav sud sastane.«

³⁴ Navodi i podaci iz članka prof. Vladimira Bayera, Disciplinski sud za slušače zagrebačkog Sveučilišta započeo je radom, Studentski list, 1947, br. 11.

Prema broju upisanih studenata na kraju promatranog razdoblja najveći je bio Tehnički fakultet s 2.517 studenata. Slijede: 2. Filozofski fakultet s 2.459; 3. Pravni s 1.783; 4. Ekonomski s 1.746; 5. Medicinski s 1.682; 6. Prirodoslovno-matematički s 1.063; 7. Veterinarski s 604; 8. Farmaceutski s 562 i 9. Poljoprivredno-šumarski s 343 upisanih studenata.

Zanimljive su neke komparativne analize rasta ili pada upisa studenata na pojedinim fakultetima. Prvih godina nakon rata Pravni fakultet bilježi znatan pad broja upisanih studenata. U šk. god. 1940/41. na Pravnom fakultetu bilo je upisano 1615 studenata, a 1945/46. samo 736 studenata. Od šk. god. 1950/51. počinje veći uspon pa je na kraju promatranog razdoblja broj upisanih studenata prava porastao na 1783. Filozofski fakultet zabilježio je porast od 250% u promatranom razdoblju; od 963 upisana studenta u šk. god. 1945/46. porastao je broj upisanih na 2.452 studenta 1953/54. Drugi fakulteti bilježili su ravnomjerniji uspon; njihov broj studenata u ovom 9-godišnjem razdoblju nije u pravilu prešao dvostruki broj predratnih studenata. Karakterističan je međutim, nazadak Poljoprivredno-šumarskog fakulteta nakon 1948/49. kada je imao 1227 upisanih studenata. Poslije toga slijedi značajan pad broja upisanih: u šk. god. 1953/54. upisana su na tom fakultetu samo 343 studenta.

Po broju upisanih *studenata-žena* prednjači Filozofski fakultet; na njemu su u čitavo ovo razdoblje u većini upisane žene-studenti. Tako je u šk. god. 1953/54. od 2452 upisana studenta bilo 1537 studentica. Pretežan broj studentica ima stalno i Farmaceutski fakultet, dok su na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu gotovo polovina slušača bile žene.

Nakon uvođenja *izvanrednog studija* 1947. u šk. god. 1948/49. bila su na Sveučilištu upisana 2.923 izvanredna studenta. Nakon provedenih ograničenja u upisu na fakultete svršenih učenika srednjih stručnih škola taj broj pada 1951/52. na 1.324 upisana izvanredna studenta od ukupno 13.039 studenata. Taj omjer između broja redovnih i izvanrednih studenata zadržava se do kraja tog razdoblja. Najveći broj izvanrednih studenata u tom razdoblju bilježe Pravni, Ekonomski i Filozofski fakultet. Prema podacima za šk. god. 1953/54. Pravni fakultet ima upisana 1783 studenta, od toga 487 izvanrednih, Ekonomski 1746 studenta, od toga 700 izvanrednih, Filozofski 1537 studenata, od toga 115 izvanrednih.

Po *socijalnom sastavu* studenata na početku ovog razdoblja najveći postotak otpada na djecu službenika (46%), slijede djeca obrtnika (18%), poljoprivrednika (11%), radnika (6%) i ostalih odnosno nepoznatih zanimanja (19%). Na kraju razdoblja imamo ovaj raspored: djeca službenika i umirovljenika 53,5%, poljoprivrednika 15%, radnika 10,7%, obrtnika 9,5%, te djeca ostalih odnosno nepoznatih zanimanja 12%.³⁵

Prema *republičkoj pripadnosti* studenti upisani u ljetnom semestru 1953/54. dijele se ovako: od 12.122 upisana studenta 10.292 su pripad-

³⁵ Bilten Zavoda za statistiku i evidenciju NRH, 1951, br. 3. str. 19. Izvještaj rektora o radu Sveučilišta u šk. god. 1954/55.

nici NR Hrvatske, 564 NR Srbije, 255 NR Slovenije, 536 NR Bosne i Hercegovine, 260 NR Crne Gore, 151 NR Makedonije, a 64 studenta su bili stranci.³⁶

Broj *stipendista* iznosio je 1949/50. ove postotke u odnosu na ukupan broj redovnih studenata: na Tehničkom fakultetu 66,9%, Poljoprivredno-šumarskom 70%, Ekonomskom 57%, Veterinarskom 50%, Farmaceutskom 49,3%, Filozofskom 46%, Prirodoslovno-matematičkom 46%, Pravnom 44% i Medicinskom 36%.³⁷

Od oslobođenja do kraja šk. god. 1953/54. *diplomiralo* je na Sveučilištu ukupno 9.899 studenata. U završnoj godini ovog razdoblja fakulteti prema broju diplomiranih studenata slijede ovim redom: 1. Tehnički 483, 2. Medicinski 416, 3. Filozofski 185, 4. Ekonomski 164, 5. Prirodoslovno-matematički 142, 6. Veterinarski 135, 7. Poljoprivredno-šumarski 122, 8. Pravni 96, 9. Farmaceutski 85 diplomiranih studenata.

Prosjek diplomiranih u razdoblju od 1937–40. iznosio je 842 studenta godišnje. Prosjek broja diplomiranih u 9 prvih poratnih godina iznosio je 1099 diplomiranih godišnje. U odnosu prema predratnom razdoblju povećanje iznosi 30%, što nije zadovoljavajući broj ako se uzme u obzir porast broja upisanih studenata u poratnom razdoblju.

U želji da naša zemlja što prije dobije prijeko potreban stručni kadar, kriterij ocjenjivanja bio je u prvim poratnim godinama prilično snižen. Usprkos tome prosječni otpad ovih *generacija* studenata iznosio je 40–70% od upisanih u prvu godinu. Otpad *u toku studija* iznosio je u prosjeku 40–50% na pojedinim fakultetima. Na Pravnom, Ekonomskom i Filozofskom fakultetu od jedne generacije studenata dolazi do apsolutorija tek nešto preko 30%.³⁸ Dio obrazloženja leži u činjenici da su ta tri fakulteta imala i najveći broj upisanih izvanrednih slušača, a oni u toku studija izostaju relativno mnogo više nego redovni slušači.

Statistički podaci i analize pokazuju još jednu važnu činjenicu. U redovnom roku tj. pola godine poslije apsolutorija završavao je vrlo mali broj studenata (5–15%). Studenti prosječno diplomiraju u roku od jedne do dvije godine nakon apsolviranja, ne računajući pri tom »vječite studente«. Ti podaci pokazuju da postoji znatan nesklad između nastavnih planova i programa i faktične mogućnosti završetka studija. Sigurno je da su u tom znatnom zakašnjenju djelovali i mnogi drugi elementi kao: slaba školska predsprema, kampanjski način učenja, preopterećene predavaonice i laboratoriji, premali broj nastavnika za aktivnu nastavu, nedostatak dovoljnog broja literature za spremanje ispita, materijalne neprilike studenata (oko 64% studenata dolazi iz provincije) i drugo. Sve su to bili kompleksni razlozi koji su mnogo puta i s različitih aspekata analizirani u nadležnim državnim prosvjetnim organima, u rektorskim i dekanskim izvještajima, ali koji nisu ni do danas mnogo skratili preduge rokove do diplomiranja.

³⁶ Red predavanja Sveučilišta u Zagrebu u zim. sem. šk. god. 1954/55., str. 298–299.

³⁷ Podaci iz knjige »Školstvo u FNRJ 1945–1951«, Beograd 1952, str. 222.

³⁸ H. Sirotković, Diplomirani kadrovi, Vjesnik, 31. srpnja 1953.

U ocjeni činjenica ne smije se zaboraviti da su to bile i godine poleta i radnog zanosa omladine koja je tek stigla s' bojnog poprišta. U najtežim uvjetima obnove porušene zemlje, studentska omladina svrstana u mnogobrojne brigade, učestvovala je na svim velikim gradilištima naše zemlje. Na izgradnji omladinske pruge Brčko-Banovići u ljetu 1946. studenti Sveučilišta daju 6 kompletnih studentskih radnih brigada. U ljetu 1947. studentske brigade Sveučilišta učestvuju u izgradnji pruge Šamac-Sarajevo. Iduće godine na redu je autoput Zagreb-Beograd, pa izgradnja Studentskog grada u Zagrebu, nasipi Save, autoput Zagreb-Ljubljana itd. Posebne stručne ekipe studenata medicinara obilaze u to vrijeme naša sela radi zdravstvenog prosvjećivanja, a grupe studenata tehničara odlaze na praksu u naše tvornice. Tada aktualna parola: »Izgradili smo prugu – pruga je izgradila nas« nije ostala samo lijepa fraza, već zbilja o kojoj svjedoče diplome hiljada brigadira-udarnika sa Sveučilišta.

Ovo je i razdoblje opće politizacije i širokog kulturnog uspona studenata. Studentske organizacije razvijaju tada mnoge nove organizacione oblike i metode stručnog rada koji će omogućiti bolje rezultate u učenju. Osnivaju se naučna, sportska i kulturna društva, marksistički seminari, organiziraju se debatne večeri i stručni kružoci. Iako pogođeni ratom u svom općem obrazovanju, studenti prvih poratnih generacija pokazuju upornu volju za podizanjem nivoa svoga znanja. Njihovo glasilo »Studentski list« donosi iz broja u broj ispitne rezultate na pojedinim fakultetima, organizira takmičenje između fakulteta o ispitnim rezultatima, bodri i pomaže rad stručnih sekcija i kružoka, a u travnju 1950. organizira savjetovanje najboljih studenata Sveučilišta s ciljem da se na širu diskusiju iznesu problemi borbe za redovan i kvalitetan studij. Sve su to činjenice koje se ne smiju zaboraviti pri kompleksnoj ocjeni rada i rezultata studentske omladine u tom teškom i burnom ali i slavnom razdoblju obnove i izgradnje domovine.

IX. SOCIJALNO-ZDRAVSTVENA ZAŠTITA STUDENATA. – I.

Ured za socijalnu i zdravstvenu zaštitu studenata obnovio je svoj rad neposredno nakon oslobođenja. U njemu su sudjelovali nastavnici i studenti: preko njega se kreirala politika i upravljalo svim objektima socijalno-zdravstvene zaštite studenata.

Godine 1948. Ured je raščlanjen u niz ustanova koje su samostalno preuzele brigu za pojedine aktivnosti (Uprava za zdravstvenu zaštitu, direkcija studentskih domova i restorana, fakultetske komisije za stipendije). Rješenjem Predsjedništva Vlade NRH od 1. XII 1952. ozakonjeno je ukinuće direkcija studentskih domova i restorana, pa su na taj način studentski domovi i restorani postali samostalna privredna poduzeća. Međutim, iskustvo je pokazalo da takva rascjepkanost nije dobro rješenje, te je odlukom Senata Sveučilišta od 23. V 1953. osnovana *Uprava za socijalnu i zdravstvenu zaštitu studenata pri Rektoratu Sveučilišta u Zagrebu*. Njom upravljaju nastavnici i studenti, koji putem upravnog vijeća i izvršnog odbora predlažu program zdravstvene i socijalne zaštite studenata. Unutar Uprave djeluju tri komisije: Komisija

za zdravstvenu zaštitu, Komisija za socijalnu zaštitu (1954. god. podijeljena u Komisiju za domove i Komisiju za restorane) i Komisija za stipendije (kasnije i za kreditiranje).

Kada je 1954. stupio na snagu Opći zakon o univerzitetima, u skladu s čl. 19 i 20, prošireno je društveno upravljanje Upravom s predstavnicima raznih ustanova i društvenih organizacija.

U razvoju sistema upravljanja na području socijalno-zdravstvene zaštite studenata očigledna su obilježja podudaranja s izgradnjom društvenog sistema upravljanja u našem društvu uopće. Upravljanje postaje sve manje državno, a uvode se i prvi elementi samoupravnog sistema.

2. *Stipendije, krediti, potpore, pomoći i nagrade.* Područje materijalnog zbrinjavanja studenata nije još 1945/46. bilo zakonski regulirano, ali se primjećuju začeci sistema tako da su već u toku 1945. ministarstva odobrila 400 stipendija u iznosu od 1000–1500 d mjesečno, a Uprava je dodijelila studentima na ime pomoći za nabavku odijela, obuće i knjiga 700.000 d. Ta je pomoć podijeljena 230-toric studenata, uglavnom demobiliziranih boraca.

Godine 1947. donesena je Opća uredba o stipendijama. To je prvi popis koji regulira materiju toga područja. Prema čl. 1. stipendije se dodjeljuju za redovni i izvanredni studij te za više naučno i stručno usavršavanje u zemlji i u inozemstvu. Dodjeljuju ih državni organi, ustanove i privredna poduzeća prema uputi Komiteta za škole i nauku FNRJ, odnosno Komiteta za naučne ustanove, univerzitet i visoke škole vlade narodne republike. One iznose 1500–3500 d mjesečno. Stipendije se dodjeljuju na osnovi ugovora. Taj »mora sadržavati odredbe o pravima i dužnostima korisnika stipendije, o vremenu trajanja stipendije, o struči i mjestu školovanja ili usavršavanja, o iznosu stipendije i načinu isplate, o eventualnoj naknadi u slučaju neopravdanog prekida ugovora i o obaveznoj službi po završetku studija, koja mora trajati toliko vremena koliko je vremena korisnik primao stipendiju«, a »obavezna služba mora biti vršena ili kod samog davaoca stipendije ili kod onog poduzeća ili organizacije koje odredi viši organ davaoca stipendije, ili kod onog poduzeća ili organizacije s kojima se davalac stipendije sporazumije«.

God. 1948. donesena je Uredba o izmjenama i dopunama Opće uredbe o stipendijama. U to vrijeme je stipendiju primalo 50% redovnih studenata. Prema novoj »Uredbi o izmjenama i dopunama Opće uredbe o stipendijama« iz g. 1949. stipendije se isplaćuju 10 mjeseci u godini, a dodjeljuju se na osnovi natječaja. Ako korisnik stipendije ne zadovoljava uvjete, uvodi se obavezni rad.

U ovom razdoblju počinje broj stipendista polako padati, što upućuje na potrebu decentralizacije u dodjeljivanju stipendija i uvođenja novih metoda u materijalnom zbrinjavanju studenata. Nova Opća uredba o stipendijama iz g. 1951. određuje da »stipendije po pravilu dodjeljuju škole, a mogu ih dodjeljivati i narodni odbori, privredna poduzeća, privredna udruženja, seljačke radne zadruge i društvene organizacije«. Natječaj se vrši u samim školama. Decentralizacija našeg društva i uvođenje radničkog samoupravljanja odrazilo se, i na tom području. Stvaranje novog sistema je počelo, no upravo je u tom prelaznom razdoblju stipendiranje obuhvatilo svega 12% redovnih studenata.

To se opadanje nastojalo g. 1951. ukloniti Uredbom o osnivanju studentskog kreditnog fonda, kojim je omogućeno davanje zajma studentima za posljednju godinu studija. Fond dotira Savjet za nauku, prosvjetu i kulturu. Dotacija Sveučilištu iznosi 41 milijun dinara, a visina kredita kreće se 30–54.000 d, koja se svota isplaćuje u ratama od po 3000 d mjesečno. S vraćanjem zajma mora se početi šest mjeseci nakon zadnje isplaćene rate, i to u obrocima od po 1000 d mjesečno. Za vrijeme trajanja vojne obaveze zajam se ne otplaćuje. Već u toku prve godine studentski je kredit iskoristilo 2040 studenata.

Nova Uredba o dječjim doplacima, koja se počela primjenjivati 1950/51. znatno je povećala njihov iznos, pa je i to jedan od razloga opadanja broja stipendija, koje od tada dobivaju većinom seljačka djeca.

Prema podacima iz g. 1953. stipendiju prima 11% studenata (u tom postotku nisu obuhvaćeni studenti koji su stipendiju primali od narodnih odbora i raznih poduzeća, nego samo stipendisti Savjeta za nauku, prosvjetu i kulturu NRH – 423 studenta i Uprave za socijalnu i zdravstvenu zaštitu studenata – 863 studenta, dječji dodatak 68%, a 21% izdržava se vlastitim radom.

Minimalni iznos stipendije povišen je g. 1954. na 5000 d, a istodobno se nastavilo s decentralizacijom mehanizma stipendiranja. Stipendije narodnih odbora i poduzeća postaju brojnije, a Uprava preuzima stipendiranje dotadašnjih stipendista Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu.

Na sveučilištu postoje u ovom razdoblju i različite *nagrade*, pa je 1954. nagrađeno: za 1. maj – 25 studenata za pismene radove u ukupnom iznosu od 100.000 d, 50 studenata godišnjim nagradama za uspjeh u studiju i vladanju u ukupnom iznosu od 100.000 dinara i u povodu Dana Armije 5 studenata s po 2000 d.

Prema anketi o izvorima direktnog materijalnog zbrinjavanja studenata, koja je na Sveučilištu provedena u početku 1954. godine, dakle na kraju ovog razdoblja, od 12.612 studenata, koliko ih je tada bilo na Sveučilištu: roditelji izdržavaju 8.103, od stipendije žive 2.621, povremeno fizički rade 49, trajno fizički rade 23, povremeno intelektualno rade 285, trajno intelektualno rade 394, žive od stipendije i rada 254, žive od pomoći roditelja i rada 731, nepoznato 152.

3. *Zdravstvena zaštita studenata.* Nakon oslobođenja pravo na zdravstvenu zaštitu stječu svi studenti koji redovno studiraju. Uzimajući u obzir specifičnost studentske populacije s obzirom na zdravstvenu zaštitu, nastavlja se rad studentske poliklinike u Martićevoj 12: u njoj se nalazi ordinacija opće prakse, zubna ordinacija i kancelarija. Ta poliklinika nije mogla udovoljiti potrebama niti brojem prostorija niti opremom.

Pošto su se interna i kirurška klinika Medicinskog fakulteta preselile na Rebro, studentska se poliklinika preselila u Draškovićevu 19. U prizemlju su smješteni ambulanta opće prakse, rendgen i kancelarija, na I katu uprava, stacionar, fizikalna terapija i laboratorij, a na II katu zubne ambulante i zubna tehnika.

Financiranje zdravstvene zaštite studenata vršilo se iz Republičkog budžeta, a studenti učestvuju u određivanju zdravstvene politike i upravljanju poliklinikom.

U razdoblju od 1945–49. u pobolu i pomoru studenata najznačajnije mjesto zauzimaju zarazne bolesti s 2% pomora (TBC, infektivne i parazitarne bolesti), te nesretni slučajevi i samoubijstva s 0.8% pomora. Kroničnih i degenerativnih oboljenja ima relativno malo – pomor 0.4%. Ukupni pomor studenata u ovom razdoblju pada od 13% 1945. godine na nešto preko 2% 1949. godine.

Pravilnik o organizaciji zdravstvene zaštite studenata Sveučilišta u Zagrebu izrađen je 1953. Prema njemu Komisiju za zdravstvenu zaštitu studenata čine predsjednik i osam članova od kojih su dva studenti, dok ostali vrše i funkciju referenata za poliklinički ambulanti rad, higijenski nadzor, tuberkulozu, bolnice, liječilišta i oporavišta, zdravstvenu statistiku i sistematske preglede i zdravstveno prosvjeđivanje. »Zdravstvena zaštita studenata« – određuje Pravilnik – »obuhvata sve poslove nadzora nad zdravljem i higijenskim uvjetima života studenata, liječničke preglede, ambulantno polikliničko liječenje i liječenje u zdravstvenim ustanovama, davanje lijekova i drugih medicinskih potrepština i pomagala te oporavak u oporavištima ili davanje pomoći poradi oporavka. Sve materijalne troškove za ovaj rad pokriva Uprava iz svog budžeta.«

Polikliničko–ambulantni rad odvija se u ordinaciji opće prakse poliklinike i u specijalističkim ambulantom poliklinike Medicinskog fakulteta. Nad studentskim domovima, restoranima i drugim ustanovama i objektima koji služe studentima vrši se higijenski nadzor. Bolesni studenti se liječe na klinikama Medicinskog fakulteta te liječilištima NRH i drugih republika. Na Brestovcu je uređen paviljon sa trideset kreveta za studente oboljele od TBC; njih se zatim šalje u oporavišta. Sistematski pregledi obavezni su za sve studente prve godine. O svakom studentu vodi se zdravstvena statistika.

Studentska poliklinika otvorila je šest specijalističkih ambulanta (internističku, otorinolaringološku, okulističku, dermatovenerološku, rendgenološku ambulantu i internistički laboratorij), u kojima rade honorarno liječnici–specijalisti. Stalnih službenika ima 33, od toga 5 liječnika. Honorarnih liječnika ima 5, a toliko ima i liječničkih pomoćnika. Od nedostataka najviše se osjeća potreba za antituberkuloznim dispanzerom.

U poliklinici su šk. god. 1953/54. izvršeni ovi pregledi: u općoj ambulanti 44.897, zubnoj ambulanti 31.862, laboratoriju 8.681, fizikalnoj terapiji 5.266, dermatovenerološkoj ambulanti 3.838, ambulanti za očne bolesti 3.516, ambulanti za uho, grlo i nos 3.033; u stacionaru je boravilo 481, a u bolnicu su upućena 654 studenta.

Razvoj zdravstvene službe za zaštitu studenata u ovom je razdoblju očigledan, jer je 1949. u ambulanti opće prakse pregledano 38.407 studenata, u zubnoj ambulanti 18.479, a specijalističkih ambulanti nije tada još uopće bilo. Ranija služba se dalje razvila, a učinjen je i niz novih zahvata na području zdravstvene zaštite studenata. Pomor od tuberkuloze od 1945–49. iznosio je 70 slučajeva, a 1949–54. 25 slučajeva, pomor od infektoloških i parazitarne bolesti spao je od 25 slučajeva

1945–49. na 5 slučaja u razdoblju 1949–54. Infektološke i zarazne bolesti u naglom su opadanju, te su sve više u prvom planu kronična i degenerativna oboljenja (dišni organi, probavni trakt, oko, čir na želucu i dvanaesteru, reumatizam, uho itd.). Ukupni pomor studenata u razdoblju 1949–54. pada na nešto preko 1% (samoubijstva i nasilne smrti 0,7%, zarazne bolesti 0,4%, degenerativne bolesti 0,3%).

4. *Odmarališta, ljetovališta, oporavilišta.* U ovom razdoblju, prema podacima iz g. 1954, rade odmarališta za studente u Zadru, gdje je boravilo 806 studenata po 15 dana, na Mežakliji, gdje je boravilo 229 studenata po 15 dana, i u Strmcu (za studente koji boluju od tuberkuloze), gdje je boravilo 55 studenata po 30 dana.

U studentskim odmaralištima davala se hrana pet puta dnevno. Studenti su participirali u pokrivanju troškova boravka, a Sveučilište je pokrivalo oko 70% svih troškova.

5. *Stanovanje.* Smještaj studenata jedan je od najtežih problema njihove socijalno-zdravstvene zaštite. Nakon oslobođenja broj studenata naglo raste, a isto tako i postotak studenata porijeklom izvan Zagreba. God. 1945. u domovima stanuje 600 studenata, a potrebno je još najmanje 2000 mjesta.

U periodu od 1945–54. rade i osnovani su ovi domovi: br. 1 na Trgu žrtava fašizma sa 489 ležajeva, br. 2 na Lašćini (osnovan 1950) sa 497 ležajeva, br. 3 u Dubravi sa 123 ležaja i br. 4. u Tvrtkovoju ul. (osnovan 1954) s 320 ležaja. Prema tome se g. 1954. raspolagalo s ukupno 1274 ležaja, tj. 8% studentske populacije, a prema proračunu trebalo je mjesta za najmanje 20%. Porast broja studentskih ležajeva u ovom razdoblju kreće se, dakle, sporije od porasta broja studenata. Zbog toga mnogi studenti stanuju u higijenski vrlo nepovoljnim uvjetima, često kao podstanari koji plaćaju visoku stanzninu.

Smještaj studenata u ovom razdoblju nije riješen na zadovoljavajući način. Objašnjenja zato ima više: prije rata nije se tom pitanju obraćala nikakva pažnja, nakon oslobođenja omogućen je veći upis na Sveučilište ne samo formalno nego stvarnim rješenjem niza aspekata materijalnog zbrinjavanja studenata, omogućeno je studiranje mladim ljudima iz krajeva iz kojih to ranije nije bilo moguće itd. Prema podacima iz g. 1954. najveću mogućnost školovanja imaju studenti iz Zagreba (11,77 studenata na 1000 stan.) i Splita (5,63 na 1000 stan.), a najmanje je studenata iz Čakovca (1,14 na 1000 stan.) Uza sve to je tadašnji najniži kvocijent od 1,14 u Čakovcu bio jednak predratnom prosjeku, a g. 1940. je 56% studenata bilo iz Zagreba, dok je g. 1954. bilo svega 40%.

6. *Prehrana.* Ratom je niz objekata studentskog standarda bio onesposobljen za dalji rad, te se neposredno nakon oslobođenja u Hrvatskoj akademskoj menzi hranilo samo 150 studenata. Već potkraj 1945. radi pet menza, u kojima se hrani 2085 studenata. U siječnju 1946. proradila je još jedna menza za 600 studenata, te su tako bili obuhvaćeni uopće svi studenti koji su željeli da se hrane u menzama. U menzama se dijele ručkovi i večere; 25–35% studenata prima hranu besplatno,

STUDENSKI DOM NA TRGU ŽRTAVA FAŠIZMA

50–75% uz popust, a 15–20% plaća punu cijenu, s tim što Uprava subvencionira prehranu još prije nego što je utvrđena cijena, tako da puna cijena za ručak i večeru iznosi 600 dinara.

Rješanjem Predsjedništva vlade 1. XI 1952. studentski restorani su postali samostalna privredna poduzeća. To je izazivalo nezadovoljstvo na Sveučilištu i mnogo smetnje i nepravilnosti u poslovanju restorana.

Neposredno nakon ponovnog osnivanja Uprave za socijalnu i zdravstvenu zaštitu studenata g. 1953. izvršeno je istraživanje koje je pokazalo deficit studentske prehrane, kako u pogledu broja kalorija (muški 80% standarda, a žene 110%) tako i u pogledu animalnih proteina (muški 50% standarda, a žene 70%). Kao standard primijenjen je Britanski nacionalni standard za omladinu od 16–20 godina.

Godine 1954. ima devet restorana za studente: br. 1, Tvrtkova 5 s 1200 studenata, br. 4, Božidara Adžije 3, dijetalni s 500 studenata, br. 5, Trg žrtava fašizma 9, sa 600 studenata, br. 7, Kukovićeve 7, sa 600 studenata, br. 8, Draškovićeve 15a, s 500 studenata, br. 9, Trg žrtava fašizma, sa 600 studenata, br. 12, Preradovićeve 5, sa 600 studenata, br. 14, Dežmanov prolaz 2, za bolesne od TBC (200 studenata), br. 16, Masarykova 7, s 800 studenata; ukupno 5600 studenata.

Uprava dijeli tada mjesečno 3700 običnih doznaka za hranu po 600 d. i 360 bolesničkih doznaka po 1000 d.

Broj studentskih obroka je dovoljan, neriješeno je ostalo pitanje kvalitete prehrane i upravljanja restoranima. Uprava zato na početku 1954. predlaže se da se rješenje od 1. XII 1952. poništi i donese novo kojim bi se studentski restorani proglasili ustanovama sa samostalnim financiranjem, čime bi Uprava dobila mogućnost da njima upravlja. Na to nije pristao Gradski narodni odbor. Sveučilište se tada obratilo SIV-u s prijedlogom da odobri studentskim restoranima posebni status, kojim bi Upravi bile osigurane mogućnosti ingerencije i kontrole nad radom restorana.

U toku prvih deset godina izgradnje socijalističkog društva mnogo je pažnje bilo obraćeno socijalno-zdravstvenoj zaštiti studenata. Mnogi su problemi ostali još uvijek neriješeni, no godine 1954. već su bili udareni čvrsti temelji daljnjem razvoju i osiguranju prava svih mladih ljudi na školovanje.*

X. SURADNJA S DOMAĆIM UNIVERZITETIMA I MEĐUNARODNE VEZE SVEUČILIŠTA. Sveučilište je i prije održavalo prijateljsku suradnju s domaćim sveučilištima i s nizom inozemnih univerziteta radi razmjene mišljenja o problemima edukacije i znanstvenog rada. Ta je suradnja nastavljena i u ovom razdoblju.

Jedan od oblika suradnje s domaćim sveučilištima bili su međusobni kontakti rektora i razmjena mišljenja o sveučilišnim problemima uopće, a napose o pitanjima nastave i znanstvenog rada. Sveučilišni je senat već 22. prosinca 1945, na svojoj prvoj sjednici u šk. god. 1945/46, predložio da se održi sastanak predstavnika Sveučilišta u Zagrebu, Beogradu i Ljubljani i da se tom prilikom rasprave pitanja od zajedničkog interesa. Također je predložio da se takvi redoviti sastanci predstavnika sveučilišta održavaju dvaput godišnje i da se u tu svrhu osnuje jedan međuuniverzitetski odbor.

Sudjelovanje predstavnika Sveučilišta na različitim radnim ili svečanim skupovima drugih sveučilišta u zemlji bio je također jedan od oblika međusobne suradnje. Predstavnici su Sveučilišta, pored ostalog, sudjelovali na proslavi 110-godišnjice Beogradskog univerziteta koja je održana potkraj prosinca 1948, na svečanosti održanoj sredinom travnja 1949. godine u povodu osnivanja Univerziteta u Skoplju, na proslavi 30-godišnjice Univerziteta u Ljubljani 11. i 12. studenog 1949. i na proslavi otvorenja Univerziteta u Sarajevu 2. i 3. prosinca 1949.

* U pisanju ovog poglavlja poslužio sam se arhivskom građom, službenim novinama i nekim tekstovima, među kojima se nalaze:

Franjo Mlinac, Materijalno zbrinjavanje te socijalna i zdravstvena zaštita studenata Sveučilišta, visokih škola i akademija u NR Hrvatskoj, Sveučilišni vjesnik 1, 1. XII 1955;

Dr Aldo Bujević, O nekim pitanjima socijalne i zdravstvene zaštite studenata u Zagrebu (doktorska disertacija, 1961);

»Zdravstvena zaštita studenata«, izdanje Instituta za javnu upravu i radne odnose, Ljubljana, lipanj 1967.

Od ostalih oblika suradnje treba spomenuti interfakultetske konferencije, koje su održavane gotovo svake godine u pojedinim sveučilišnim središtima. Osim toga, nastavnici, suradnici i studenti zagrebačkog Sveučilišta surađivali su s nastavnicima, suradnicima i studentima drugih sveučilišta u zemlji, bilo neposredno bilo u okviru društveno-političkih i stručnih organizacija.

Tradicionalna suradnja zagrebačkog Sveučilišta s nizom inozemnih univerziteta nastavila se i poslije rata službenim kontaktima predstavnika sveučilišta, sudjelovanjem naših znanstvenih radnika na znanstvenim skupovima u inozemstvu, međusobnom razmjenom nastavnika i studenata i razmjenom publikacija. Doduše, u prvim godinama poslije rata međunarodne veze Sveučilišta još su prilično skućene i ograničene uglavnom na istočnoevropske zemlje. Međutim, od g. 1950. ta se suradnja proširuje i na druge evropske i vanevropske zemlje i postaje mnogo intenzivnija. Uvjeti za proširenje međunarodne suradnje Sveučilišta osjetno su se poboljšali potkraj ovog razdoblja, kada se Sveučilištu počinju odobravati posebna budžetska sredstva za razmjenu sa stranim znanstvenim radnicima.

Rektor Sveučilišta A. Mohorovičić i profesori dr B. Gušić i dr M. Kostrenčić sudjelovali su g. 1948. kao predstavnici Sveučilišta na proslavi 600-godišnjice Karlovog univerziteta u Pragu. Na međunarodnoj konferenciji sveučilišta g. 1950. u Nizzi, na kojoj je osnovano Međunarodno udruženje univerziteta sa sjedištem u Parizu, Zagrebačko je sveučilište predstavljao rektor dr A. Barac. Međunarodnom udruženju sveučilišta, koje je osnovano radi uspostavljanja suradnje između različitih sveučilišta svijeta, njihova međusobnog informiranja i razmjene nastavnika i studenata, pristupilo je i zagrebačko Sveučilište. Rektor dr T. Varićak sudjelovao je g. 1953. na konferenciji Međunarodnog društva sveučilišnih profesora u Amsterdamu.

Daljnji oblik suradnje Sveučilišta s inozemstvom bila je specijalizacija i usavršavanje asistenata i mlađih nastavnika osobito putem međunarodnih organizacija za tehničku pomoć. Također se osjetno proširuje razmjena studenata, osobito stručna praksa organizirana u okviru međunarodnih studentskih stručnih organizacija i klubova za međunarodnu razmjenu studenata.

Posjeti stranih gostiju našem Sveučilištu također su potkraj ovog razdoblja sve brojniji. U Izvještaju o radu Sveučilišta u šk. god. 1952/53. konstatira se da su u toj školskoj godini Sveučilište kao njegovi gosti posjetili predstavnici pariške Sorbone i sveučilišta u Kentuckyju i Helsinkiju. Pored toga je pojedine fakultete posjetio veći broj stranih profesora, koji su tom prilikom održali predavanja.

Na kraju, kao poseban oblik međunarodne suradnje Zagrebačkog sveučilišta s inozemnim sveučilištima dolazi u obzir i razmjena publikacija s velikim brojem sveučilišta na cijelom svijetu. Organiziranjem Stalne izložbe strane naučne i stručne literature pri Rektoratu Sveučilišta, koja je kasnije prerasla u Internacionalnu stalnu izložbu publikacija (ISIP), Sveučilište je uspostavilo jedinstvenu bibliotečnu ustanovu, čijom su djelatnošću stvorene mogućnosti potpunijeg upoznavanja naših znanstvenih radnika s publikacijama iz različitih područja znanosti koje se izdaju u pojedinim zemljama.

XI. FINANCIRANJE I MATERIJALNA IZGRADNJA. – a) *Financiranje*. U razdoblju od 1945–54. godine sredstva za djelatnost Sveučilišta bila su osigurana u budžetu NR Hrvatske. Budžetom su, prema utvrđenom proračunu, podmirivani osobni i redovni materijalni rashodi fakultetâ i Rektorata. Sredstva za investicije u građevinske objekte Sveučilišta također su se osiguravala u budžetu, u okviru globalnih republičkih investicionih sredstava, a njima je raspolagalo nadležno ministarstvo.

U g. 1946. i 1947. sredstva za redovnu djelatnost Rektorata i nekih fakulteta bila su osigurana u budžetu Ministarstva prosvjete, dok su drugi fakulteti bili financirani sredstvima iz budžeta resornih ministarstava. U budžetu Ministarstva prosvjete bila su osigurana sredstva za Rektorat Sveučilišta i za Filozofski i Bogoslovski fakultet, a g. 1947. i za Prirodoslovno–matematički fakultet. Rashodi Pravnog fakulteta podmirivani su iz budžeta Ministarstva pravosuđa, Medicinskog i Farmaceutskog fakulteta iz budžeta Ministarstva narodnog zdravlja, Tehničkog fakulteta iz budžeta Ministarstva industrije i rudarstva, a Poljoprivredno–šumarskog i Veterinarskog fakulteta iz budžeta Ministarstva poljoprivrede i šumarstva.

U g. 1948–50. sredstva za djelatnost Rektorata i fakultetâ osiguravana su u budžetu Komiteta za naučne ustanove, Sveučilište i visoke škole, a 1951. je većina fakulteta zajedno s Rektoratom Sveučilišta na budžetu Ministarstva za nauku i kulturu, dok su Medicinski i Farmaceutski fakultet opet financirani iz budžeta Ministarstva narodnog zdravlja.

Od god. 1952–54. sredstva za financiranje redovitih djelatnosti fakultetâ i Rektorata Sveučilišta osiguravaju se u budžetu Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu.

Sredstva što ih je društvena zajednica izdvajala za pokriće redovite djelatnosti Sveučilišta – a to su, uglavnom, osobni i materijalni rashodi u vezi s održavanjem nastave – bila su sve veća kako se razvijalo Sveučilište i kako su se, s tim u vezi, povećavale njegove potrebe. Od g. 1946–53. sredstva za redovitu djelatnost Sveučilišta u pojedinim godinama (zaokruženo u mil. dinara) iznosila su: 1946. – 55 milijuna, 1947. – 77 milijuna, 1948. – 87 milijuna, 1949. – 108 milijuna, 1950. – 130 milijuna, 1951. – 256 milijuna, 1952. – 384 milijuna i 1953. – 306 milijuna.¹

Osim financijskih sredstava za redovitu djelatnost bila su u budžetu planirana i osigurana sredstva i za dodatnu djelatnost pojedinih fakulteta, npr. za održavanje klinika Medicinskog i Veterinarskog fakulteta, za poljoprivredno dobro »Maksimir« Poljoprivredno–šumarskog fakulteta i dr. U budžetu su se također osiguravala sredstva i za financiranje djelatnosti ustanova za socijalnu i zdravstvenu zaštitu studenata i Sveučilišne knjižnice.

¹ Prema podacima o budžetu NR Hrvatske za navedene godine, što su objavljeni u službenom izdanju Ministarstva financija NR Hrvatske pod naslovom: »Zbirni budžet Narodne Republike Hrvatske za 1946. godinu«, »Državni budžet NR Hrvatske za 1947«, »Državni budžet Narodne Republike Hrvatske za 1948« (pod tim naslovom, osim u pogledu godina, i za 1949, 1950. i 1951) i »Budžet Narodne Republike Hrvatske (Republički budžet) za 1952. godinu« (pod tim naslovom i za g. 1953).

Do potkraj ovog razdoblja, u budžetu Komiteta za naučne ustanove, Sveučilište i visoke škole odnosno Ministarstva za nauku i kulturu, a kasnije Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu NR Hrvatske bila su osigurana posebna sredstva za nabavku inozemnih knjiga i časopisa, izdavanje fakultetskih publikacija, subvencioniranje udžbenika i skriptata, troškove boravka stranih znanstvenih radnika itd. Od g. 1953, u vezi sa provođenjem decentralizacije državne uprave, većina tih posebnih kredita prenesena je u proračun Rektorata Sveučilišta. Sredstva za građevinske investicije i opremu također se od tada osiguravaju u godišnjem proračunu Sveučilišta.

U šk. god. 1952/53. Sveučilišni je senat izabrao poseban *financijski odbor* sa zadatkom da se bavi financijskim pitanjima Sveučilišta uopće, a napose pitanjima budžeta. Odbor je obavio sve potrebne pripreme za izradu proračuna sredstava Sveučilišta za g. 1954. Na sjednici Sveučilišnog senata od 27. VI 1953. već su razmatrani prijedlozi proračuna pojedinih fakulteta za g. 1954, koji su prethodno bili razmotreni i u financijskom odboru Senata. U Senatu je tom prilikom istaknuto da su »neki fakulteti u pogledu investicija tako zaostali da ne mogu odgovarati svojim potrebama, pa bi trebalo nastojati da se u Izvršnom vijeću povede diskusija o investicionim kreditima za Sveučilište«. ² Na ponovnoj raspravi u sjednici Senata 28. XI 1953. primljen je prijedlog proračuna Sveučilišta za g. 1954, u kojem su potanko obrazložene sveučilišne potrebe za osobne, materijalne i investicione rashode. Taj je prijedlog zatim podnesen Savjetu za prosvjetu, nauku, i kulturu.

Predstavnici Sveučilišta prisustvovali su 20. III 1954. sjednici saborskih odbora za budžet i ondje obrazlagali i branili predloženi proračun sredstava Sveučilišta za g. 1954. Iako je zahtjev Sveučilišta bio znatno veći od proračuna Sveučilišta što je prihvaćen u Saboru, došlo je do osjetnog poboljšanja financijskog stanja Sveučilišta. U Izvještaju rektora o radu Sveučilišta u šk. god. 1953/54. konstatira se da treba istaći »ovu brigu naših najviših predstavničkih organa za potrebe Sveučilišta uopće i studenata napose«. ³

Godina 1954. predstavlja za Sveučilište važnu prekretnicu u pogledu financiranja. Ukupna sredstva za financiranje njegove djelatnosti osjetno su porasla, pa i u tom slučaju ako se uzme u obzir pad vrijednosti novca. U g. 1953. ta su sredstva, bez sredstava za investicije, iznosila 306 milijuna, a u g. 1954. porasla su na 612 milijuna din. ⁴ Osim toga važno je što su sada prvi put u godišnji proračun Sveučilišta ušla ne samo sredstva za redovitu djelatnost fakultetâ i Rektorata, nego i ona sredstva koja su prije bila dodjeljivana u obliku posebnih kredita za nabavu stranih knjiga i časopisa, za znanstveno-istraživački rad, za investicije i dr. To je omogućilo da Sveučilište počne voditi određenu financijsku politiku radi unapređenja nastavnog i znanstvenog rada.

² Izvještaj rektora o radu Sveučilišta u šk. god. 1952/53.

³ Izvještaj rektora o radu Sveučilišta u šk. god. 1953/54.

⁴ U Izvještaju rektora o radu Sveučilišta u šk. god. 1953/54. navodi se da je za lične, operativne i funkcionalne rashode u g. 1954. Sveučilištu odobreno ukupno 734,823.000 d. Međutim, tu su uključena i sredstva oko 122 milijuna d za djelatnost Škole narodnog zdravlja, Stalne izložbe strane naučne i stručne literature i Uprave za socijalnu i zdravstvenu zaštitu studenata, koja dotada nisu bila iskazivana u globalnim sredstvima Sveučilišta, pa zato, vodeći računa o komparabilnosti podataka, taj iznos nismo uzeli u obzir.

b) *Materijalna izgradnja*. Velik porast broja studenata poslije rata i osnivanje novih fakulteta nužno su zahtijevali da se na Sveučilištu osjetno proširi prostor za nastavu i za smještaj studenata. Naslijeđeni kapaciteti bili su u tom pogledu više nego skromni i nisu mogli zadovoljiti niti najnužnije potrebe. Poteškoće su se povećavale još i time što su fakulteti velikim dijelom bili smješteni u starim i adaptiranim zgradama koje su bile neprikladne za nastavni rad. Zato je odmah poslije rata na inicijativu Sveučilišta nastavljena izgradnja već započetih fakultetskih zgrada.

Nastavljena je izgradnja *Veterinarskog fakulteta* u Heinzelovoj ulici. U novogradnju (4 dvokatne zgrade međusobno povezane spojnim traktovima), koja je bila predviđena za smještaj teoretsko-eksperimentalnih zavoda, već se u toku g. 1948. uselio Zavod za anatomiju. Na početku 1952. u novogradnju Veterinarskog fakulteta mogli su se useliti i posljednji zavodi za koje su prostorije građene. Istodobno su započele pripreme i za gradnju fakultetskih klinika.⁵

Nastavljeni su radovi i na izgradnji novogradnje *Poljoprivredno-šumarskog fakulteta* u blizini Maksimira, na današnjoj Šimunskoj cesti, koja je bila useljena već u toku g. 1949. Nastavljeni su radovi i na novoj zgradi *Ekonomskog fakulteta* u današnjoj Ulici Socijalističke revolucije. Na Šalati je izgrađena velika predavaonica Medicinskog fakulteta. Za potrebe Farmaceutskog fakulteta stavljena je na raspolaganje zgrada u sadašnjoj Kovačićevoj ulici, dok je za njegov Zavod za botaniku sagrađena nova zgrada u Alagovićevoj ulici.

Godine 1948. započela je izgradnja novog Tehničkog fakulteta u Borongaju gradnjom paviljona za geodetski odsjek. Međutim, kasnije se od te gradnje odustalo, jer je Tehnički fakultet trebao ući u sklop sveučilišnog grada, kojega je izgradnja bila projektirana na terenu istočno od Dubrave.⁶ Budući da je ideja o izgradnji sveučilišnog grada napuštena, uglavnom zbog ekonomske situacije u kojoj se naša zemlja našla 50-tih godina, ostalo je pitanje izgradnje Tehničkog fakulteta i dalje otvoreno. Teška situacija u kojoj se taj fakultet nalazio u pogledu prostora, privremeno je rješavana različitim adaptacijama zgrade u Kačićevoj ulici. Osim toga, Fakultet je g. 1949. preuzeo ispražnjene zgrade Poljoprivredno-šumarskog fakulteta na Trgu Maršala Tita, u Vukotinovićevoj i Gundulićevoj ulici, u koje su smješteni strojarški i elektrotehnički odsjek.

U vrlo teškoj situaciji u pogledu prostora bili su i Pravni i Filozofski fakultet. Oba su fakulteta, zajedno s Rektoratom Sveučilišta, i dalje bila smještena u glavnoj zgradi Sveučilišta na Trgu Maršala Tita br. 14. Ostalo je neriješeno i pitanje odgovarajućeg smještaja Farmaceutskog i Prirodoslovno-matematičkog fakulteta. Potkraj g. 1948. fakulteti i njihovi zavodi i instituti bili su smješteni čak u 48 zgrada, a u svim tim zgradama bilo je u predavaonicama mjesta za 7.931 studenta.⁷

⁵ B. Oklješa i Z. Vrkljan, Izgradnja Veterinarskog fakulteta u Zagrebu, spomenica: 50 godina Veterinarskog fakulteta u Zagrebu 1919-1969, str. 143-174.

⁶ Opširnije o planiranoj izgradnji sveučilišnog grada u Zagrebu v. A. Mohorovičić, Izgradnja sveučilišnog grada u Zagrebu, Sveučilišni vjesnik, 1. II 1950.

Iako je dovršenjem novogradnji Poljoprivredno-šumarskog fakulteta i drugih spomenutih gradnji to teško stanje donekle ublaženo, pitanje daljnje investicione izgradnje Sveučilišta bilo je vrlo urgentno.

U ovom se razdoblju velika pažnja obraćala i *izgradnji studentskih domova*. Isprva je pitanje smještaja studenata predstavljalo vrlo težak problem, unatoč tome što je poslije rata bivša palača Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti na sadašnjem Trgu žrtava fašizma bila preuređena u studentski dom s nekoliko stotina ležajeva. Zato se vrlo brzo pristupilo izgradnji novih studentskih domova. U ovom razdoblju izgrađeno je potpuno novo studentsko naselje na Lašćini i dva paviljona studentskog doma u Dubravi. Plan o izgradnji kompleksa objekata za smještaj, prehranu i društveni život studenata u sklopu sveučilišnog grada nije realiziran. Potkraj ovog razdoblja ustupljena je za studentski dom zgrada bivše partijske škole s domom u Tvrtkovoju ulici. Također je projektirana i pripremljena izgradnja triju novih paviljona na Lašćini i novog studentskog doma u Cvjetnom naselju.⁸

⁷ M. P r o t e g a, O problemima visokoškolskog obrazovanja, Pedagoški rad III, 1949, str. 153.

⁸ Izvještaji rektorâ o radu Sveučilišta u šk. god. 1953/54. i 1954/55.